

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Mladiství jako delikventi

Radka Kamenická

**Bakalářská práce
2017**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Radka Kamenická
Osobní číslo: H13362
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Spisová a archivní služba
Název tématu: Mladiství delikventi
Zadávající katedra: Ústav historických věd

Zásady pro vypracování:

Autorka se zaměří na skupinu delikventů, kteří byli v průběhu doby definováni jako mladiství. Na základě právních norem a literatury popíše vývoj přístupu v průběhu 20. století. Na vybraných konkrétních osudech se pokusí ukázat proměny tohoto fenoménu ve sledované době na našem území. Zadokumentuje současný stav v rovině teoretické. Podle možností se pokusí o rámcovou sondu do praktické situace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Oldřich Matoušek - Andrea Matoušková, Mládež a delikvence, Praha, Portál 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

Zdeněk Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2. vyd., Praha, Grada 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

Květoslava Kalábová - Vladimír Kaláb, Historie zemské donucovací pracovní a věznice pro ženy v Pardubicích, Praha, Vězeňská služba 2006. ISBN 80-239-7661-3.

František Barták, Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých politických vězňů, Praha, Vyšehrad 2008. ISBN 978-80-7021-938-6.

Radim Dušek - Marie Macková, Osudy politických vězňů 1948-1989: zdokumentováno na území okresu Ústí nad Orlicí, Ústí nad Orlicí, Státní okresní archiv 1996. ISBN 80-902082-0-7.

Eduard Vlček, Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu, Brno 2004. ISBN 80-210-3506-4.

Vedoucí bakalářské práce:

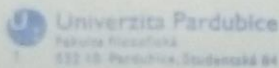
doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. března 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. března 2016

prof. PhDr. Karel Rydli, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 13. 3. 2017

Radka Kamenická

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala své vedoucí práce doc. Marii Mackové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a připomínky k práci, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Dále bych ráda vyjádřila poděkování zaměstnancům Věznice Pardubice za poskytnutí cenných rad a informací ústním podáním.

Radka Kamenická

ANOTACE

Tato práce popisuje historii vězeňství a trestního práva na českém území. Zejména se zaměřuje na mladistvé delikventy, kteří jsou napříč dobou sledovanou skupinou osob. Práce se pokusí přiblížit zmíněný historický vývoj trestního práva týkajícího se mladistvých. Dále tato práce popisuje současnou strukturu a organizaci Vězeňské služby se zaměřením na výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých.

KLÍČOVÁ SLOVA

delikvent, výkon trestu, trestný čin, mladistvý

ANOTATION

This bachelor work is aimed at history of prison and criminal law on Czech territory. In particular is focused on young delinquent who are monitored throughout the time a group of people. The work is trying to approach historical progression of criminal law regarding adolescent. Further, this thesis describes the current structure and organization of the Prison Service, focusing on the performance of the criminal actions of imprisonment for adolescent.

KEYWORDS

delinquent, prosecution, crime, adolescent

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK

ÚVOD	1
1 TRESTNÍ PRÁVO.....	3
1.1 Trestní právo v 17. a 18. století	3
1.1.1 Constitutio Criminalis Josephina	4
1.1.2 Constitutio Criminalis Theresiana	5
1.2 Trestní právo v 19. století	7
1.3 Trestní právo 20. století	8
1.3.1 Trestní právo I. poloviny 20. století	8
1.3.2 Trestní právo II. poloviny 20. století	11
2 POČÁTKY MLADISTVÝCH TRESTANCŮ	18
2.1 Vězeňství habsburské monarchie	19
2.2 Vězeňství Československé republiky	21
2.2.1 Trestní ústav v Mikulově	23
2.2.2 První ženská trestnice Řepy	24
2.3 Vězeňství v době Protektorátu Čechy a Morava	25
2.4 Obnova československého vězeňství.....	26
2.5 Tábory nucené práce	27
3 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	29
3.1 Úkoly vězeňské služby	29
3.1.1 Správní služba.....	30
3.1.2 Výchovná činnost	30
3.1.3 Pověřené orgány VS ČR.....	30
3.1.4 Vězeňská a justiční stráž.....	30

3.2	Organizace vězeňské služby	31
3.2.1	Generální ředitelství	31
3.2.2	Vazební věznice.....	31
3.2.3	Věznice	32
3.2.4	Ústavy zabezpečovací detence	33
3.2.5	Institut vzdělávání Vězeňské služby.....	34
3.2.6	Zotavovny Vězeňské služby.....	34
4	TYPY OPATŘENÍ PRO MLADISTVÉ DELIKVENTY	35
4.1	Výchovná opatření mladistvých	35
4.1.1	Probační program	35
4.1.2	Dohled probačního pracovníka.....	35
4.1.3	Výchovné povinnosti	36
4.1.4	Výchovná omezení	36
4.2	Trestní opatření mladistvých	36
4.3	Mladiství ve výkonu vazby.....	37
5	VĚZNICE PRO MLADISTVÉ OSOBY	38
5.1	Věznice Pardubice	38
5.2	Věznice Heřmanice.....	39
5.3	Věznice Všehrady.....	40
5.4	Věznice Plzeň-Bory	41
5.5	Statistika kriminality mládeže ve 20. století.....	42
6	KAZUISTIKA MLADISTVÉHO	44
6.1	Kdo je Šimon	44
6.2	Co bylo o Šimonovi napsáno	44
6.3	Pracovníci oddělení pro mladistvé.....	46
6.4	Stanovení cílů	47

6.5	Šimon a jeho rodina	47
6.6	Šimonovo „studium“	48
6.7	Skupinový terapeutický program.....	49
6.8	Individuální terapeutický program	50
6.9	Šimonova současná situace.....	50
6.10	Vyhodnocení provedené kazuistiky.....	51
ZÁVĚR		52
POUŽITÉ PRAMENY		54
POUŽITÁ LITERATURA A STUDIE.....		56
POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE		59
SEZNAM PŘÍLOH		60

SEZNAM ZKRATEK

AVS	Akademie Vězeňské služby
ČSR	Československá republika
GŘ	Generální ředitelství
GŘ VS ČR	Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky
KSZ	Krajský státní zástupce
PP	Podmínečné propuštění
PrP	Probační program
SpM	Soud pro mládež
ŠVS	Školské vzdělávací středisko
TNP	Tábory nucených prací
UNS	Ústavodárné národní shromáždění
V	Věznice
VaJS	Vězeňská a justiční stráž
VO	Výchovná opatření
VP	Výchovné povinnosti
VS	Vězeňská služba
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
VTOOS	Výkon trestního opatření odnětí svobody
VV	Vazební věznice
VVaT	Výkon vazby a trestu

ÚVOD

Delikventní chování mladistvých je velmi kontroverzním tématem. Veřejnosti se dostávají za pomoci médií informace, které ji zvráceným způsobem uchvacují a současně vyvolávají otázky, co vede tyto mladé jedince k páchání trestné činnosti. Toto téma jsem si vybrala v návaznosti na výkon svého zaměstnání u Vězeňské služby České republiky. Cílem mého zájmu se staly především mladistvé osoby a snaha pochopit, z jakého důvodu mohou tyto osoby páchat trestnou činnost.

Bakalářská práce nahlíží na trestní právo z hlediska jeho historického vývoje. Popisuje především počátky problematiky mladistvých trestanců.

Další část bakalářské práce tvoří kazuistika mladistvé odsouzené osoby. Prostřednictvím kazuistiky budou hledány zejména ty faktory, které zapříčinily vznik delikvence u sledovaného jedince. K naplnění uvedených cílů bude využito metod historické práce, analýza, interpretace, syntéza a především interview s danou osobou.

Pro zpracování tématu mladistvých delikventů bylo využito značné množství pramenů a velké množství odborné literatury. Zároveň je nutné podotknout, že bylo nezbytné čerpat informace rovněž z internetových zdrojů, které přinášejí detailní zpracování dané problematiky. Cenný zdroj představovaly také časopisecké studie z oboru vězeňství. Jedním z těchto zdrojů je časopis *Historická penologie*.

Dalším významným zdrojem informací, ze kterého byla čerpána podstatná část podkladů, je dílo českého spisovatele Eduarda Vlčka nazvané *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*.¹ Publikace je velmi obsáhlá, co se týče historie trestního práva a novelizací, kterým byly zákony podrobeny během několika století.

Lze konstatovat, že sledování vývoje vězeňství mladistvých delikventů a jejich motivů k páchání trestné činnosti bylo nejen velmi zajímavé, ale především bylo přínosné s ohledem na potřebu důkladného porozumění dané problematice.

Práce bude rozčleněna celkem do sedmi kapitol a několika podkapitol. První kapitola bude zaměřena na všeobecné trestní právo od počátku 17. století. Postupně se však budeme dopracovávat až k dvacátému a jednadvacátému století. Druhá kapitola se bude věnovat

¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.

počátkům mladistvých trestanců, kdy budou podrobněji rozebrány normy upravující jejich trestnou činnost. Bude zmíněna historie vězeňství habsburské monarchie, Československé republiky, Protektorátu Čechy a Morava až po vězeňství v době obnovy republiky. Připomenuty zde budou dva trestní ústavy, a to Trestní ústav v Mikulově a Ženská trestnice v Řepích u Prahy. Dále se tato kapitola bude věnovat táborům nucených prací, jež vznikly v důsledku politické situace. Třetí kapitola bude zaměřena na současnou podobu Vězeňské služby České republiky. Budou zde rozebrány úkoly, struktura a jednotlivá odvětví VS ČR. Čtvrtá kapitola se bude zabývat jednotlivými typy opatření pro mladistvé osoby. V páté a předposlední kapitole této práce budou zmíněny věznice, které jsou díky svým oddělením určeny pro umístění mladistvých. V této části bude také pouze pro informaci uvedena statistika kriminality mládeže v 20. století. Šestou a poslední kapitolou je samotná kazuistika vybraného mladistvého delikventa. Jejím hlavním cílem je vysledovat, co vedlo daného jedince k páčání trestné činnosti.

1 TRESTNÍ PRÁVO

Vývoj trestního práva je úzce spjat s veřejným právem. Jedná se o jeho důležité odvětví. Tento druh práva určuje, jaká společensky škodlivá jednání jsou trestními činy a jaké sankce za jejich spáchání je možné uložit. Dále také vymezuje, jakým způsobem stát prostřednictvím svých příslušných orgánů trestá pachatele za spáchání jednotlivých trestných činů. Trestní právo je součástí právního řádu každého státu. Ve spojení s právem ústavním a správním se řadí mezi obory práva veřejného, jelikož mu vévodí vztah mezi státem a jeho orgány na jedné straně a dalšími osobami na straně druhé.

Trestní právo se dělí na hmotné a procesní. Hmotné trestní právo nám stanovuje, jaké chování je považováno za trestné a většinou je doprovázeno rovnou ustanovením o sankci, která za takové jednání může či musí být uložena.² Tato ustanovení hmotného trestního práva jsou uplatňována prostřednictvím trestního práva procesního, které upravuje postup orgánů, jejich působnost a pravomoci.³

1.1 Trestní právo v 17. a 18. století

V této kapitole přiblížíme trestní právo 17. a 18. století. Jak uvádí Eduard Vlček ve své knize, obecným právem trestním byl především zákoník Koldínův. Směrodatným se u nás stalo jak rakouské zpracování obecného práva trestního ze 17. a 18. století, tak nauka o trestním právu formulovaná v učených traktátech, nejběžněji s názvem Praxis či také Practica criminalis.⁴ Z díla Ladislava Vojáčka se dozvídáme, že roku 1656 byl v Dolních Rakousích vyhlášen trestní zákoník Ferdinanda III., v literatuře také známý pod latinským označením Constitutio Criminalis Ferdinanda. Trestní právo v období feudálního absolutismu bylo v českých zemích založeno na stavovské právní úpravě, která byla přizpůsobena novým podmínkám a potřebám absolutistického státu. Dále bylo trestní právo obsažené v Obnoveném zřízení zemském, jak českém, tak moravském.

Z historie dějin správy je nám známo, že Obnovené zřízení zemské bylo pro Čechy vydáno 10. května 1627 a pro Moravu 10. května 1628, obsahovalo ustanovení státního, soukromého a trestního práva či předpisy týkající se soudního a deskového řádu a dále byly k dokumentu

² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd. 5. Plzeň, 2009. s. 128. ISBN 978-80-7380-233-2.

³ Tamtéž, s. 129.

⁴ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 27. ISBN 80-210-4056-4.

přiloženy starší smlouvy s vysokou mírou důležitosti. Hlavním autorem výše uvedeného zákoníku byl vzdělaný právník doktor Melander. Co se týče trestního práva zde obsaženého, týkalo se hlavně deliktů politické povahy, především urážky panovníka (nazýváno *crimenlese majestatis*).⁵

1.1.1 *Constitutio Criminalis Josephina*

Jak je dále uvedeno v knize L. Vojáčka prvním kodifikačním počinem v oblasti trestního práva v 18. století a zároveň prvním zákoníkem v naší historii byl Nový útrpný hrdelní řád Josefa I. (*Neue Peinliche Hals-Gerichts-Ordnung*) ze dne 16. 7. 1707. I přes svoji novotu nebyl prvním kodifikačním dílem práva trestního. Autoři se mohli inspirovat trestním zákoníkem Karla V. z roku 1532 (*Constitutio Criminalis Carolina*), který platil v římskoněmecké říši, ale neplatil v Čechách, a také zákoník Ferdinanda III. z roku 1656, jenž byl určen pro rakouské země.⁶

Hned ve svém úvodu zákoník obecně popisuje soudní proces a základní zásady řízení. Hlavní účel řízení spatřuje, jak uvádí hned ve svém prvním článku, v zabránění větší zločinnosti. Josefův zákoník upravuje řízení inkviziční (v českém překladu je trestní řízení označeno jako „vyhledávací právo“). Naopak akuzací řízení ponechává stranou své úpravy se zdůvodněním, že se týká hlavně netrestních věcí a je již upraveno právem zemským a městským.⁷

V díle E. Vlčka se následně dozvídáme, co vše zákoník obsahoval. Měl velice moderní ustanovení o polehčujících a přitěžujících okolnostech. Za polehčující se dle zákoníku považovaly skutečnosti, které jsou dnes chápány jako snížená přičetnost. Například nemoc, věk či trvalá mdloba. Ale také se zde za polehčující okolnost považuje, na rozdíl od dnešních dnů, opilství, protože podle zákoníku člověka zbavuje smyslu a on často následně svých činů lituje. Dodnes se podle tohoto ustanovení používá rčení – je opilý, jak zákon káže. Ustanovení přitěžujících okolností se v mnohém nelišilo od moderního pojetí.

Dosud bylo běžné, že soudy mohly vznášet dotazy v nejasných a složitých případech na právnické fakulty, to však tento zákoník zakázal. Tyto dotazy měly nově směřovat na apelační

⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomlvy a nactiutrání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha 2006, s. 51. ISBN 80-86861-51-1.

⁶ Tamtéž, s. 52.

⁷ URFUS, Valentin. *Císař Josef I., nekorunovaný Habsburk na českém trůně*. Praha 2004, s. 112. ISBN 80-7277-211-2.

soud.⁸ Vzhledem k tomu, že povinné právnické vzdělání pro soudce bylo ustanoveno až za panování Josefa II.⁹, přesněji v roce 1781, nebylo mnoho soudců nijak vysoce vzděláno.

1.1.2 Constitutio Criminalis Theresiana

Další pohled na historický vývoj právních změn nám umožňuje článek V. Šolleho. Všeobecný hrdelní právní řád, německy *Peinliche Halsgerichtsordnung*, byl vydán v německém originálu roku 1769 za panování Marie Terezie¹⁰ a po ní také nese svá další označení – *Constitutio Criminalis Theresiana* či dřívější název *Nemesis Theresiana*. V platnost pro celou monarchii vstoupil roku 1770 a český překlad, který prováděl kancléř Nového Města pražského Jan Josef Zeberer¹¹, byl uveden do tisku až v červenci 1771.¹² Svým obsahem zákoník stále vychází ze středověkých tradic. Jako vzor sloužila starší právní úprava, hlavně zákoník Josefa I., a také navazoval na rakouské trestní právo obsažené v *Constitutio Criminalis Ferdinanda* z roku 1656. Václav Šolle považuje dokonce Tereziánu v podstatě pouze za přepis *Ferdinandey*.¹³

Jednotlivé trestné činy jsou v zákoníku obsaženy v člancích 56. až 102. a dále v článku 103, kde jsou uvedeny činy, které jsou spjaty se ztrátou cti. Členění a uspořádání trestných činů v zákoníku odráží tehdejší vnímání společenské nebezpečnosti jednotlivých jednání. Za nejtěžší byly stále považovány trestné činy proti Bohu, svatým, náboženství a církvi. Dále byla chráněna osoba panovníka, panovníkova moc a regály. Následovala ochrana společenského řádu, správy země a výsad s tím souvisejících. Pak teprve následovaly delikty proti dobrým mravům a počestnosti, urážení bližního na těle nebo hrdle, na jménu či právech, cti a dobré pověsti. Podstatné dále je, že Tereziána prozatím připouští v plném rozsahu stíhání deliktů, neboli dovoluje, aby i jiná jednání, v zákoně sice neuvedená, avšak nebezpečná, byla rovněž stíhána. Tím byl ponechán velmi rozsáhlý prostor pro libovůli soudců.

⁸ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 54. ISBN 80-210-4056-4.

⁹ Josef II. vládl v době 1780 - 1790

¹⁰ Marie Terezie vládla v době 1740 – 1780

¹¹ Jan Josef Zeberer: Narozen 13. 7. 1717 v Blatné, zemřel 9. 7. 1789 v Praze. Magistrátní úředník v Praze, historik. Sběratel literárních památek a překladatel. Publikace z oboru českého jazyka, překlady z němčiny.

¹² STUPECKÝ, Josef. O českých překladech pořizených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního. *Časopis Musea království českého*, 1903, ročník LXXVII. s. 33.

¹³ ŠOLLE, Václav. Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. In: *Sborník archivních prací*. Praha: archivní správa ministerstva vnitra, 1962, roč. 12. č. (1), s. 87–142. ISSN 0036-5246.

Později až tereziánský zákoník, latinsky *Constutio Criminalis Theresiana*, přerušil tradici starého českého práva. *Constutio Criminalis Theresiana* vycházela z Josefíny a navazovala na trestní právo rakouské zmíněné výše.¹⁴

Velký význam má právě 18. století, kdy se právo, a to nejen trestní, dočkalo velkého rozvoje a v mnohém položilo základy moderního práva, jak ho známe dodnes. Článek o osvícenských právních naukách v českých zemích nám přibližuje, jak je období 18. století v našich zemích obecně spjaté především s procesem germanizace a centralizace, prováděným formou stále větší byrokratizace, což mělo za následek úpadek české státnosti, českého práva a současně českého jazyka. Důvodem tohoto stavu bylo nastolení absolutistické vlády, která ovšem přichází nikoliv jako vyústění vnitřního, zvláště ekonomického vývoje, jak tomu bylo například ve Francii, ale zvenčí, jako důsledek prohraného boje českých stavů s Habsburky, který se víceméně rozhodl v bitvě na Bílé hoře v neděli 8. listopadu 1620 v blízkosti Prahy. Tato prohra představovala konec stavovské monarchie v našich zemích, která zaznamenala svůj největší rozkvět za panování dynastie Jagellonců, kdy stavy měly dosti velký podíl na správě státu a pravomoci panovníka byly značně omezené. Habsburkové tu zlomili politické síly, které by se mohly stavět jejich programu, a od té doby pozbývají české země samostatnosti politicky, i když zatím ne státoprávně.¹⁵

Významným mezníkem ve vývoji trestního práva bylo v 18. století zavedení Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech Josefem II. v roce 1787. Mezi přednosti „josefínského“ trestního zákoníku patřila jeho technická dokonalost, stručnost a úplnost. Zákoník definitivně opustil staré formy feudálních trestů a krutých zákroků na těle odsouzeného. Dále byly zrušeny tresty smrti, avšak byly ponechány pro výjimečné stavy dle práva stanného.¹⁶ Mezi přednosti zákoníku patří především to, že rušení náboženství znamená pouze přestupek, nikoli delikt. Zákoník nezná čarodějnictví ani manželskou nevěru, avšak tyto činy jsou stíhány pouze jako delikt soukromožalobní. Po smrti Josefa II. v roce 1795 se dekretem opět zavádí trest smrti pro velezradu či pokus o ni. Následně byla v roce 1796 předložena zvláštní komisí nová ústava.¹⁷

¹⁴ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 28–29. ISBN 80-210-4056-4.

¹⁵ KLABOUCH, Jirí. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. Česká akademie věd, 1958, s. 168.

¹⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 29–30. ISBN 80-210-4056-4.

¹⁷ Tamtéž, s. 30.

1.2 Trestní právo v 19. století

Bouřlivé události, které se udály roku 1848 ve střední Evropě, se dotkly také Čech, Moravy a Slezska, jakožto součástí rakouského císařství. Císař Ferdinand V.¹⁸ pod jejich tlakem souhlasil se svoláním ústavodárného Říšského sněmu ve Vídni, jehož jednání pokračovalo v moravském městě Kroměříži a trvalo až do jara 1849. Na sněmu se jednalo o trestu smrti a při tajném hlasování poslanců byl přijat návrh na jeho zrušení a tento návrh byl zapracován do textu připravované ústavy. Nastupující císař František Josef I.¹⁹ však návrh ústavy nepřijal a kroměřížský sněm rozpustil. V oblasti trestního práva za účinné pomoci ministra Alexandra Bacha navázal na byrokratický systém císaře Františka II. V roce 1852 byl vydán císařský patent č. 117, o zločinech, přečinech a přestupcích. Ten byl na našem území využíván jako trestní zákon téměř 100 let s různými novelizacemi.²⁰ Tento zákon byl pouze novelou zákona z roku 1803, tedy zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích.²¹

Významnými doplňky trestního zákoníku byly v první řadě patent o zbraních vydaný roku 1852, tiskový zákon z roku 1862, zákon o tuláctví z roku 1873 či zákon o donucovacích pracovnách z roku 1885. Dále byly postupně vydány další normy, které byly odrazem politické situace.²² Císařským nařízením č. 96/1854 ř. z. byl vydán výpraskový patent, německy označovaný jako Prügelpatent, který platil po dobu existence Rakouska. V Československu platil výpraskový patent do roku 1928. Výpraskový proto, že připouštěl použití tělesného trestání, což bylo bití holí či metlou. Patent také stanovil sankce za jakékoli protipolicejní jednání tedy, porušení pořádku a slušnosti.²³ Na základě tohoto patentu byl vydán zákon č. 108/1873 ř. z., o policejním dohledu, který umožňoval potlačování představitelů dělnické třídy trestaných za svou politickou činnost.²⁴

¹⁸ Ferdinand V. vládl v letech 1835 - 1848

¹⁹ František Josef I. vládl v letech 1848-1916

²⁰ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Utváření vězeňského systému. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 6.

²¹ Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů jej měnících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

²² VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 33. ISBN 80-210-4056-4.

²³ Tamtéž, s. 34.

²⁴ Tamtéž, s. 33.

1.3 Trestní právo 20. století

V prvním desetiletí 20. století došlo k prvním pokusům o přizpůsobení trestního zákoníku současným poměrům. Snahy o reformu vycházely vstříc tendencím sociologické školy, jejíž teoretické závěry byly zakomponovány do další osnovy trestního zákoníku. Výsledkem jednání byla tzv. prozatímní osnova uveřejněná roku 1909. Mezi změny, které tato osnova přinesla, patřilo zejména omezení trestu smrti pouze na zločin velezrady, tj. pokus o vraždu císaře, a dále na celkem čtyři těžké případy vraždy. Tyto snahy poskytovaly soudům širší možnosti řídit se třídními hledisky při ukládání trestů. Stanovení trestu se ukládalo ve třech způsobech: vězení, vazba, peněžitý trest.²⁵

1.3.1 Trestní právo I. poloviny 20. století

Historickým mezníkem 20. století byl vznik Československé republiky. Důsledkem této události byl přijat první tzv. recepční zákon č. 11/1918 Sb., který převzal veškeré říšské a zemské zákony. V oblasti trestního práva zůstal i nadále v platnosti zákon z roku 1852 s již vysvětlenými změnami a doplňky. Pro Slovensko platil trestní zákon uherský z roku 1878 a 1879. Po celé období existence ČSR dochází ke snahám o sjednocení práva. Za tímto účelem bylo zřízeno ministerstvo unifikací, které mělo mezi ústředními orgány nejméně pravomocí. Prvním pokusem o sjednocení trestního práva bylo vypracování osnovy obecné části trestního zákona, která byla nazývána jako Prozatímní návrh obecné části trestního zákona. V základu této části se jednalo o rozdělení trestných činů na zločiny a přečiny. Odbornost trestného činu byla přenechána především soudcům. Dle osnovy měly osoby mladší třiceti let vykonávat trest v polepšovnicích pro dospělé. Délka trestu závisela na tom, jak se trestanec choval během doby odnětí svobody.

Novinku v dané osnově zákona představovala tzv. zabezpečovací zařízení, což byly donucovací pracovny či převychovatelny, ve kterých nebyla délka trestu zákonem určena. Tato osnova neobsahovala trest smrti jako hlavní trest, avšak změna nastala v ustanoveních o stanném právu, kdy dávala možnost uložit trest smrti doživotně odsouzenému trestanci, pokud by se dokázalo, že je schopen opět páchat stejný zločin, za který byl odsouzen.²⁶

²⁵ Tamtéž, s. 35.

²⁶ Tamtéž, s. 36–37.

V červenci roku 1924 byla skončena příprava zvláštní části trestního zákona. Hlavním rysem této části byla úprava politických deliktů, což byly trestné činy proti republice, nedovolené zpravodajství či vyzvědačství a mnohé další. V roce 1926 uveřejnilo ministerstvo návrh trestního zákoníku, avšak k celkovému uzákonění trestního práva nedošlo.²⁷

V době předmnichovské republiky bylo vydáno mnoho vedlejších zákonů. V roce 1919 byl vydán zákon č. 568, o trestání válečné lichvy. Dále byl vydán zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění. V roce 1921 byl Národním shromážděním vydán zákon č. 309 Sb. proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. Na základě tohoto zákona se měly trestat osoby, které způsobily druhé osobě újmu na zdraví, svobodě, cti či majetku. V oblasti trestního práva došlo také k vydání zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Tato legislativa umožňovala stíhat trestné činy, které v dosavadních právních předpisech nebyly zahrnuty. Zákon zvýšil trestní sazby a zpřísnil tak zásady ukládání trestu. Následně byl v roce 1933 novelizován a současně s tím byl přijat zákon č. 125/1933 Sb., kterým se měnil zákon č. 300/1920 Sb., o mimořádných opatřeních.²⁸

Je nutné zmínit, že ve dvacátém století došlo k mnoha novelizacím, zejména, že vznikla řada nových zákonů. Zde pro příklad uvedeme zákon č. 123/1931 Sb., o státním vězení. Tento zákon přiznával politickým vězňům výhody s pravomocemi státních vězňů. Dále byl v roce 1931 vydán zákon č. 31 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, který je podrobně popsán podkapitole Vězeňství Československé republiky (3.2). Zákon, který rozděloval trestné činy na čtyři typy, jimiž byla urážka, pomluva, utržení na cti a nařčení z trestního stíhání byl zákon č. 108/1933 Sb., o ochraně cti. Ukládání trestu smrti a doživotních trestů se řídilo dle zákona č. 91/1934 Sb. Tresty uvedené v trestních normách byly nepřiměřené. Trest smrti byl ukládán například za poslouhání zpráv zahraničního rozhlasu. Dle nařízení byl potrestán každý, kdo schovával osobu, o které mohl osobně předpokládat, že se v budoucnu bude účastnit trestného činu proti říší.²⁹

Československá republika se do roku 1938 řídila zákony ustanovenými během roku 1934. Postupem času, kdy sílila moc nacistického Německa, zažila republika značné změny v oblasti trestního práva. V počátečním období okupace byly české země podřízeny vojenské správě. Dne 16. března roku 1939 vydal Hitler výnos, kterým došlo ke zřízení Protektorátu

²⁷ Tamtéž, s. 36–37.

²⁸ Tamtéž, s. 39–40.

²⁹ Tamtéž s. 40.

Čechy a Morava. Základem trestního práva pro Protektorát Čechy a Morava byla dvě nařízení, která určovala, zda se trestné činy budou stíhat dle říšského, či protektorátního práva. Po osvobození v roce 1945 se prakticky trestní právo navrátilo zpět do stavu před druhou světovou válkou. Dne 1. února 1945 byl vydán dekret č. 6, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret se však nestal právním podkladem pro retribuci v českých zemích a na Slovensku. Následně při realizaci Košického vládního programu³⁰ došlo k vypracování definitivního znění.

V první řadě byly právní základy retribuice vytvořeny na Slovensku, kde 15. května 1945 vydala Slovenská národní rada nařízení č. 33/1945 Zb., o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů. Výše uvedené nařízení rozeznávalo celkem pět retribučních přestupků: domácí zrady, zrady na povstání, zločin fašistické okupace, trestný čin kolaborace a provinění kolaborace. Za tyto delikty bylo možné uložit trest smrti, vězení či zbavení občanských práv.³¹

V českých zemích se základem retribuice staly dekrety prezidenta republiky z roku 1945 č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, a č. 17 Sb., o Národním soudu. Nebyly vytvořeny nové právní podstaty a postihy se prováděly dle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. Dekrety měly zpětnou působnost, tudíž se vztahovaly na přestupky spáchané od 21. května 1938. Národní soud, který prováděl stíhání, měl trestné či činné kompetence. Soudil především vedoucí činitele okupačního aparátu, prezidenta či členy vlád. Celkem došlo lidovým soudům v českých zemích 132 549 trestních oznámení, z čehož bylo k trestu smrti odsouzeno 713 osob, 741 na doživotí, 19 888 k dočasnému žaláři, u 745 bylo odpuštěno od uložení trestu.³²

V období 1945–1946 byla vydána celá řada norem, které obsahovaly trestněprávní ustanovení. Do této oblasti řadíme znárodnovací dekrety prezidenta republiky č. 100, 101, 102 a 103 z roku 1945 či zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou stíhal spáchání trestního činu za zvláště přitěžujících okolností trestem doživotního žaláře pro každého, kdo se pokusil o

³⁰ Programový dokument, který po příchodu na československé území schválila tehdejší vláda 5. dubna 1945 na zasedání v Košicích.

³¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 43–44. ISBN 80-210-4056-4.

³² Tamtéž, s. 44–46.

páchání trestné činnosti na těchto podnicích. Zákonem č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich, vydaného Ústavodárným národním shromážděním (dále jen „UNS“) byly ukládané tresty v závažných případech poměrně vysoké. Při přečinech byl trest ukládán do výše 10 let těžkého žaláře, při zločinech bylo ukládáno 10 až 20 let těžkého žaláře. Za některé velmi závažné případy se ukládal doživotní trestní žalář až smrt. Zákonem č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu, byly tresty ukládány dle závažnosti trestní činnosti až do výše 10 let těžkého žaláře či peněžítý trest do výše jednoho milionu korun. Dalšími zákony, které vydalo UNS, byl zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic, a zákon č. 182/1947 Sb. Tento zákon byl zaměřen především na osoby německé a maďarské národnosti, které neoprávněně vstoupily na území Československé republiky. Zákon se vztahoval též na osoby, které poskytly výše zmíněným osobám ubytování či zaměstnání. Nejvyšší možná hranice trestu bylo uložení vězení až do šesti měsíců či peněžítá pokuta ve výši 50.000 Kčs. Zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestních činů proti státu, ze dne 24. října patřil mezi nejdůležitější právní normy této doby. Zákon stanovoval, že se trestné činy namířené proti státu trestaly dle zákona č. 50/1923 Sb. na celém státním území, zejména před soudy zřízenými zákonem č. 68/1935 Sb., o vrchních soudech státních.³³

1.3.2 Trestní právo II. poloviny 20. století

V letech 1948–1953 byly základem trestního práva i nadále staré zákony pocházející z období Rakouska-Uherska. Základní právní normou na českém území byl již zmíněný zákoník z roku 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích. Na Slovensku platil i nadále uherský trestní zákon z roku 1878. V obecných ustanoveních se tyto dva zákony velmi lišily, nicméně existovaly i další předpisy, které platily pro civilní osoby, a další pro osoby vojenské. Usnesením vlády ze dne 14. července 1948 byly zahájeny práce na návrhu trestního zákona v rámci tzv. právnické dvouletky. Dne 12. července roku 1950 byly Národním shromážděním schváleny celkem čtyři následně uvedené formy trestněprávních předpisů: zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon; zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním neboli trestní řád; zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon soudní; 89/1950 Sb., o trestním řízení správním.³⁴

³³ Tamtéž, s. 46–47.

³⁴ Tamtéž, s. 47–48.

Trestní zákon měl charakter ochrany lidově demokratické republiky. Hájl především zájmy pracujícího lidu, dohled nad dodržováním pravidel socialistického soužití. Tento zákon znal jeden druh deliktu a tím byl trestný čin. Trestní odpovědnost za způsobené činy byla trestním zákonem stanovena na patnáctý rok věku. Účelem trestu bylo zneškodnění pachatele, zabránění mu v páčání dalších trestných činů či snaha jedince převychovat a přizpůsobit ho zbytku společnosti. V těchto případech zde existovaly dvě složky, kterými byly donucovací složka a výchovně preventivní složka. Druhy trestů byly rozlišovány na hlavní, do kterého spadl trest smrti či nápravné opatření, a vedlejší, kam spadala ztráta občanských práv, ztráta vojenské hodnosti, peněžitý trest atp. Dále byly upraveny polehčující a přitěžující okolnosti a zaveden institut ochranného opatření. Tento institut měl ochraňovat společnost před trestními činy a umožnit osobám, které by důsledkem choroby či zanedbané výchovy mohly spáchat trestný čin, aby se začlenily do společnosti. Ochranná opatření byla prostředkem výchovy a prevence, nikoli trestem samotným.

V samostatné části (§ 56–63) se trestní zákon věnoval trestnímu kodexu ustanovení o trestání mladistvých osob, u kterých byl především kladen důraz na výchovný smysl trestu. V § 56 je uvedeno, že v případě, že delikvent dovršil 15 let věku, avšak nepřesáhl 18 let věku, přihlédne soud ke zvláštní péči věnující se mládeži. Soud může mladistvému upustit od potrestání v případě, že nemohl z omluvitelného důvodu plně rozpoznat, že je jeho jednání pro společnost nebezpečné či jde-li o trestný čin menšího významu anebo má-li soud za to, že ochranná výchova, kterou zároveň nařizuje, splní účel trestu. Dle trestního zákona nelze uložit mladistvému trest smrti. Náhradou trestu smrti nebo odnětí svobody na pětadvacet let je mladistvému uložen trest odnětí svobody na tři až patnáct let. Pokud jde o vojenskou osobu v činné službě, která se trestného činu dopustila za zvýšeného ohrožení vlasti, je možné uložení trestu na deset až pětadvacet let. Celkově jsou trestní sazby dočasného odnětí svobody stanovené v zákoně tak, že se snižují na polovinu. Do trestního zákona bylo dále zakotveno ustanovení o trestných činech vojenských, kdy tak došlo ke zrušení speciálního vojenského trestního zákoníku.³⁵

Trestní zákon správní byl formálně téměř shodný s trestním zákonem. Úkolem trestního zákona správního bylo shrnout podstatu této oblasti, což bylo rozvrženo do několika správních norem. Zákon stíhal přestupky, které v tomto zákoně nebyly definovány.

³⁵ Tamtéž, s. 48–49.

V důsledku změny politické situace v roce 1956 došlo k částečné reformě trestního práva hmotného vydáním zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, a dále vydáním zákona č. 24/1957 Sb., o kárném stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. Ke konečné úpravě trestního zákona došlo vydáním zákona č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství. Nové trestní zákony všeobecně posílily výchovné zaměření československého trestního práva. Prohloubily zásadu ukládání trestu individuálně s důrazem na osobu a všechny okolnosti případu.

Z dosavadních praktických zkušeností soudů a bezpečnostních orgánů byly novelou zavedeny nové trestné činy, jako například trestný čin teroru, podvracení republiky, záškodnictví, sabotáže, vniknutí na území republiky atd.

Nové trestní zákony umožňovaly postihnout pachatele závažných trestných činů i přísněji. V roce 1960 byla přijata nová ústava č. 100 Sb., v jejímž rámci byl přijat i nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. Došlo k počátku období platného trestního práva. Tato ústava natrvalo ustanovila instituci místních lidových soudů upravených zákonem č. 38/1961 Sb. Rozhodovaly tak o méně závažných činech, které nedosahovaly síly trestných činů.³⁶

Nový trestní zákon č. 140 nepřekročil zásadnějším způsobem předchozí legislativní úpravu ukládání a výkonu trestů u mladistvých pachatelů. Zákon obdobně stanoví vyloučení trestní odpovědnosti osob ve věku 15–18 let, ale s podmínkou, že čin jinak trestný vykazuje nízký stupeň nebezpečnosti pro společnost. Zde je nutné podotknout, že účelem trestu u mladistvých osob zůstává především výchova v řádného a pracujícího člověka. K upuštění od potrestání může soud opět přistoupit, pokud má za to, že uložení ochranné výchovy zajistí nápravu mladistvého lépe než trest. Z druhů trestů mohl soud uložit pouze trest odnětí svobody a propadnutí věci. V případě výdělečně činného mladistvého mohl udělit nápravné opatření či peněžité trest.

Zákonné trestní sazby odnětí svobody zůstaly sníženy na polovinu, nejvýše v rozmezí jednoho až pěti let odnětí svobody. V případě, že mladistvý spáchal čin, za který zákon dovoloval uložení trestu smrti, čin mimořádně společensky nebezpečný, spáchaný zavrženíhodným způsobem a ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky s těžko napravitelným následkem, mohl soud uložit trest odnětí svobody na pět až deset let. Ve stejném rozmezí mohl soud uložit trest odnětí svobody mladistvému, jestliže by jako voják za branné

³⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 49-51. ISBN 80-210-4056-4.

pohotovosti státu nebo za bojové situace spáchal trestný čin, za který zákon dovoluje uložení trestu smrti. Při podmíněném odsouzení mohl soud stanovit zkušební dobu na 1-3 léta.

Trest odnětí svobody se měl vykonávat v nápravně výchovném ústavu pro mladistvé, přičemž soud mohl rozhodnout, že v tomto ústavu vykoná trest i osoba, která již překročila osmnáctý rok věku. Vedle trestu mohl soud uložit i ochrannou výchovu mladistvého, pokud nebylo o jeho výchovu náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbávána, nebo jestliže to vyžadovalo prostředí, v němž mladistvý žil. Toto opatření opět nebylo možno uložit vojákovi. Ochranná výchova měla být vykonávána ve zvláštních výchovných zařízeních, popř. v léčebném ústavu z důvodu zdravotního stavu mladistvého. Při výkonu ochranné výchovy byl kladen důraz na řádné vedení a zabezpečení přípravy chovance na jeho budoucí povolání. Trvání ochranné výchovy bylo určeno splněním jejího účelu, nejdéle však do dovršení 18. roku nebo 19. roku chovance, jestliže to prodloužil soud. Při zjištění, že převýchova mladistvého výrazně pokročila, jej mohl soud podmíněně umístit mimo výchovné zařízení. Své rozhodnutí mohl změnit a nařídít pokračování v ochranné výchově ve výchovném zařízení, nesplnil-li mladistvý očekávání, že se bude řádně chovat a pracovat. Zákon nadále umožňoval soudní nařízení ochranné výchovy u osob ve věku 12-15 let, které se dopustily závažných činů, zejména činů, za které zákon dovoľoval uložení trestu smrti.³⁷

Zákonem č. 60/1961 Sb. byl zrušen trestní zákon správní. Dále byly tímto zákonem upraveny úkoly národních výborů při zabezpečování socialistického pořádku. Národní výbory rozhodovaly o přestupcích, za které mohly ukládat výchovná opatření. V roce 1965 Národní shromáždění vydalo zákon č. 56/1965 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní zákon z roku 1961. Významnou úpravou v oblasti trestního práva bylo vydání zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.³⁸

V průběhu kodifikační exploze po přijetí ústavy byl přijat trestní řád jako zákon č. 141/1961 Sb. Přijetím tohoto trestního řádu začalo období současného trestního práva procesního. Tento trestní řád spočíval na systematicke řádu z roku 1956. Realizoval zásadu spolupráce se společenskými organizacemi v boji proti kriminalitě.³⁹ Účelem trestního řádu bylo upravení postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě

³⁷ Zákon č 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

³⁸ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 49–51. ISBN 80-210-4056-4.

³⁹ Tamtéž, s. 65.

zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.⁴⁰ Důležitou část trestního řádu z roku 1956 tvořil § 2, který shrnoval základní zásady trestního řízení. Stanovil povinnost prokurátora stíhat trestné činy, kterých byl vědom.⁴¹

Jako nový orgán vystupující v trestním řízení se objevují vyšetřovací orgány, kterými jsou vyšetřovatelé prokuratury a vyšetřovatelé vnitra. Dle zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře, museli vyšetřovatelé na příkaz prokurátora vykonávat celé vyšetřování a úkony s tím spojené. Zákon o prokuratuře č. 65/1956 Sb. upevňoval prokurátorský dozor nad tím, aby byly správně a jednoznačně používány a zachovávány zákony a jiné právní předpisy v celém státě.⁴² Prokurátoři měli na starosti dozor nad důsledným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů ministerstvy a jinými orgány státní správy, národními výbory a organizacemi. Orgány prokuratury tvoří jednotnou centralizovanou soustavu, vedenou generálním prokurátorem, v níž nižší prokurátoři jsou podřízeni vyšším. Své funkce vykonávají nezávisle na místních orgánech.⁴³ Trestní řád zůstával na systematické trestního řádu z roku 1956, ale realizoval zásadu spolupráce se společenskými organizacemi v boji proti kriminalitě a zásady objektivní pravdy a zesílil kasační zásadu v odvolávacím řízení.⁴⁴

V období let 1969-1973 došlo k významným změnám v oblasti trestního práva. Hlavním úkolem těchto změn bylo odstranění nedostatků právní úpravy z roku 1961. Těmito nedostatky bylo myšleno například přesunutí drobnějších přestupků proti společnosti na místní lidové soudy.

Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb. mělo pouze dočasnou účinnost a některá jeho ustanovení byla zařazena do novelizace trestního zákona č. 148/1969 Sb. Tímto zákonem, kterým se mění a doplňuje trestní zákon, byl například zaveden trest zákazu pobytu a nový charakter neoprávněného užívání cizího motorového vozidla.

Místní lidové soudy později zrušil zákon o přečinech č. 150/1969 Sb. a tím se též zrušila kategorie provinění. Přečiny mohly být potrestány například trestem odnětí svobody až na

⁴⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁴¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 64. ISBN 80-210-4056-4.

⁴² Tamtéž, s. 64.

⁴³ Zákon č. 65/1956 Sb., zákon o prokuratuře, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁴⁴ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 64. ISBN 80-210-4056-4.

jeden rok, nápravným opatřením, zákazem činnosti nebo peněžitým trestem do 10 000 Kč nebo propadnutím věci.

Ochranný dohled, tedy opatření k posílení ochrany společnosti před protispolečenskou činností osob, stanovil zákon č. 44/1973 Sb.

Účinnější postih některých zvláště nebezpečných trestných činů umožňovala novela trestního zákona č. 45/1973 Sb. Dále tato novela upravila trest smrti.

Zákonem č. 46/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o přečinech, byly rozšířeny charakteristiky přečinů, a to především dle zkušeností z praxe.

Zákon č. 47/1973 Sb. posiloval donucovací prvky trestu odnětí svobody a prohloubil jeho výchovné působení.

Zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění Československé socialistické republiky č. 10/1989 Sb. bylo posledním zásahem do trestního zákona a zákona o přečinech. Toto opatření zpřísnilo sazbu odnětí svobody u trestného činu. Dále zavádělo další možnosti tohoto přečinu. Zvláštní charakteristikou pro tuto normu bylo prohlubování tendence trestní represe. Novela zákona č. 159/1989 Sb., kterou se mění a doplňuje trestní zákon, zákon o přečinech a trestní řád, zcela zrušila zákon o přečinech.⁴⁵

Do trestního řízení zasahují další právní normy. Mezi hlavní patří zákon České národní rady č. 118/1975 Sb., o advokacii; zákon č. 60/1965 Sb., o prokuratuře; zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a v neposlední řadě zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.⁴⁶

Důležitým datem v českém právu se stal 16. prosinec 1992, kdy Česká národní rada schválila Ústavu České republiky, která nabyla platnosti 28. 12. 1992 a účinná je od 1. 1. 1993. Ve sbírce zákonů ji nalezneme pod číslem 1/1993.

Soudní moc vykonávaly na základě tohoto zákona nezávislé soudy v čele s nezávislími soudci. Pouze soud rozhodoval o vině a trestu za trestný čin.⁴⁷ Do doby zřízení státního zastupitelství vykonává jeho funkce prokuratura České republiky.⁴⁸ Dne 16. června 1993 byl Parlamentem ustanoven zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.⁴⁹

⁴⁵ Tamtéž, s. 51–53.

⁴⁶ Tamtéž, s. 66.

⁴⁷ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁴⁸ Tamtéž, čl. 109.

⁴⁹ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákonem č. 283/1993 Sb. byla zavedena státní zastupitelství jako soustava úřadů státu, určených k zastupování státu. Státní zastupitelství je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu. Dále vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova. Svou působností se podílí na prevenci kriminality a poskytování pomoci obětem trestných činů. Sídla státních zastupitelství a obvody jejich územní působnosti se shodují se sídly a obvody soudů. Odborné vzdělávání státních zástupců a právních čekatelů je zajišťováno prostřednictvím Justiční akademie.⁵⁰ Důležitou změnou v trestním řízení bylo v roce 1993 přijetí zákona č. 293 Sb., o výkonu vazby. Více se tomuto zákonu a vazebním věznicím budeme věnovat v kapitole č. 4. 2. 2.

V jednadvacátém století proběhla reorganizace soudní správy a 30. listopadu 2001 byl přijat zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích. Tímto zákonem došlo k novelizacím již vydaných zákonů. Byly jimi například zákon č. 264/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník; dále zákon č. 171/1993 Sb., kterým se mění občanský soudní řád; zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.⁵¹ 21. března 2002 se Parlament usnesl na vydání zákona č. 150 Sb., kterým byl soudní řád správní.

⁵⁰ Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁵¹ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých zákonů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

2 POČÁTKY MLADISTVÝCH TRESTANCŮ

Dne 3. září 1803 byl vyhlášen pro monarchii zákoník, který se nazýval Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Zákoník byl v českém překladu vydán ve Vídni o rok později pod názvem Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského přestupky. Zákoník přebírá vše podstatné z josefinského zákoníku. Vyniká přehledností a přesnou formulací. Stejně tak jako v josefinském zákoníku je předpokladem trestného činu pachatelův zlý úmysl a vylučuje se jeho trestní odpovědnost například při nepřičetnosti pro nedostatek věku (do 14 let). Za trestný čin je zde prohlášen návod, pomoc či pokus, avšak pouhý úmysl za trestný čin považován nebyl.

V čele zákoníku stál uvozovací patent, který zavádí v čl. I. celoříšskou platnost zákoníku (včetně Uher, ty mají od r. 1878 zaveden vlastní trestní zákoník).⁵²

Za základ rakouského a později i československého trestního práva se považuje zákon č. 117/1852 ř. z., což byl trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který pravil:

*„Počínajíc ode dne 1. září 1852, má jak v těch zemích korunních, v kterých potud měl právní moc zákoník trestní vydaný roku 1803, tak i v království Uherském, Chorvatském, Slavonském spolu s Přímořím Chorvatským, ve velkoknížectví Sedmihradském, vojvodství Srbském, banátě Temešském a ve velkovojevodství Krakovském vejíti v působnost následující zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích jakožto jediný předpis o trestání činů v něm jmenovaných a od téhož dne zbavují se platnosti všechny zákony, nařízení a zvyklosti, které co do věci tohoto zákona trestního v některé části říše Naší potud působily, vyjímajíc toliko zvláštní zákony trestní, dané pro vojsko a pro Hranice vojenské“.*⁵³ Tento zákoník dělil tresty takzvaného žaláře na dvě skupiny. První skupinou byl žalář bez přídatku a druhou byl těžký žalář. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami byl v tom, že druhá skupina, tj. trestanci v těžkém žaláři, se směli stýkat s ostatními trestanci, avšak pouze pokud to bylo nezbytně nutné. Doba trvání žaláře byla stanovena buď na dobu určitou, anebo na dobu na doživotí.⁵⁴ Jako polehčující okolnosti byly v trestním zákoně uváděny mladistvé osoby. V případě, že spáchaly trestný čin, za který byl udělen trest smrti, a pachatel v té době nedovršil dvacet let

⁵² VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 31. ISBN 80-210-4056-4.

⁵³ Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů jej měnících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁵⁴ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 31. ISBN 80-210-4056-4.

věku, byl mu na místo trestu smrti udělen těžký žalář ve výši deseti až dvaceti let. V jiných případech byly mladistvým trestancům tresty v žaláři pokráceny na nižší dobu trvání.⁵⁵ V 21. století se dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže za mladistvého považuje ten, který dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Neboli mladistvým je ten, který se v uvedeném věkovém rozpětí dopustil trestného činu.⁵⁶ Osoby pod čtrnáct let byly dle tohoto zákona označovány jako nezletilé a nebyly tak trestně odpovědné za své činy. Poručenský soud tak musel nařídít ochrannou výchovu v domově či léčebně. U okresních soudů tato provinění soudili zvláštní soudci, avšak u krajských soudů je soudily zvláštní dvojčlenné senáty. V případě, že trestný čin podléhal porotě, byli přibráni dva přísedící z řad laiků, kteří tvořili tzv. senáty mládeže.⁵⁷

Další zákon upravující ve 20. století trestání mladistvých byl zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. Tento zákon mladistvé definuje následovně: Osoby, které v době spáchání trestného činu již dovršily čtrnáctý, avšak nedovršily osmnáctý rok, jsou trestné podle zákonů trestních.⁵⁸ V případě, že mladistvý spáchal trestní čin, nazýváme to proviněním. Je-li mladistvý uznán vinným ze spáchání trestného činu, nařídí poručenský soud ochrannou výchovu či ho umístí do léčebného ústavu.

2.1 Vězeňství habsburské monarchie

V roce 1850 došlo na území habsburské monarchie včetně Čech, Moravy a Slezska k zestátnění vězeňství a též soudnictví. Ve druhé polovině 19. století se rozvíjí vzdělávání zejména mladistvých vězňů a sociální pomoc při propuštění, kterou poskytovaly dobrovolné spolky.⁵⁹ Dle zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, byl trest odnětí svobody rozlišován na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení.⁶⁰ Trest žaláře byl vykonáván pouze v zemských trestnicích, které se nacházely v Borech u Plzně, Řepích u Prahy ve Svatováclavské věznici či v Mírově na Moravě. Hlavní rozdíl těchto typů vězení byl

⁵⁵ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 31. ISBN 80-210-4056-4.

⁵⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁵⁷ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 40. ISBN 80-210-4056-4.

⁵⁸ Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁵⁹ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-08-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁶⁰ Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů jej měnících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

především v druhu poutání, typu stravování, způsobu odívání a zařazování trestanců do pracovní činnosti.⁶¹ Vzhledem k tomu, že trestanci již na celách nebyli spoutáni, používalo se poutacích prostředků pouze při jejich transportu. Dále se poutacích prostředků užívalo v případě, jednalo-li se o pokus o útěk, či pokud šlo o násilné jednání.⁶² Chovanci byli také ve výkonu trestu umísťováni do samovazby. Doba trvání tohoto typu trestu byla na dobu určitou. Umístěním do samovazby rozumíme umístění na samostatné cele bez dalších trestanců. Po zbytek trestu byli chovanci umístěni ve společné ložnici. Dále byli chovanci rozdělováni podle stupně zločinu do třech kázeňských tříd.⁶³

V době, kdy bylo vězeňství zcela zestátněno a jeho řízení se ujalo ministerstvo spravedlnosti, dochází k budování sítě vězeňských zařízení v rámci příslušných soudních okresů. Vznikají tzv. justiční komplexy, tvořené soudní budovou a vazební věznicí. Dále jsou k výkonu trestu odnětí svobody budovány státní trestnice. V roce 1856 vznikla státní trestnice ze středověkého hradu Mírov, v roce 1857 další trestnice z kláštera ve Valdicích, které se nacházejí u Jičína. Další trestní ústavy pro mladistvé vznikly v Opatovicích, Kostomlatech, Králíkách a na jiných místech. V této době vznikají snahy o nápravu vězněných osob, zejména skrze členy církevních řádů. Příkladnou práci v tomto okruhu vykonal vězeňský kaplan František Josef Řezáč, který začal působit ještě ve Svatováclavské věznici, kde jako první vyučoval především mladistvé vězně. V roce 1852 vydal spis „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“, který je srovnávací studií tehdejších vězeňských systémů s hlubokým pohledem na problematiku nápravy pachatelů trestných činů.⁶⁴

O několik let později byly uzákoněny donucovací pracovny, které sloužily pro nezaměstnané osoby. Dále byly v roce 1885 zřízeny tzv. robotárny zákonem č. 90, kam byli umísťováni propuštění delikventi po dobu 3 let. Vydáním zákona č. 98/1886 ř. z., o soudnictví ve věcech trestních, a dále zákona č. 134/1885 ř. z., proti obecně nebezpečnému používání třaskavin, vyvrcholilo pronásledování dělnické třídy. Platnost těchto zákonů byla na tři roky a následně nebyla obnovena.⁶⁵

⁶¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 32. ISBN 80-210-4056-4.

⁶² KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

⁶³ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-08-10]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁶⁴ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

⁶⁵ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova

Správa ženských trestních ústavů byla pod správou ženských řeholních řádů (v Čechách působila Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského). Představená řádu rozhodovala ve spolupráci s inspektorem ústavu, který byl zodpovědný za službu dozorců. Až do vydání zákona č. 16/1914 ř. z., kterým byl zákon o sboru vězeňské stráže, byly ústavy střeženy vojskem. Jako nejvyšší instance sloužil generální inspektor pro vězeňství sídlící v Praze. Dále dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař a příslušný vrchní státní zástupce.⁶⁶

Další legislativní listinou, která upravovala chování a činnost trestanců, byl takzvaný Domácí řád. Jeho porušování bylo kázeňsky trestáno. Mezi nejpřísnější tresty patřilo například uložení tvrdého lože, samovazby či temné cely. Trestanci všeho vyznání byli povinni navštěvovat bohoslužby a také vykonávat přidělenou práci. V případě, že mladiství nebyli vzdělaní, byli povinni dodržovat školní docházku ve vězeňském školském zařízení.

2.2 Vězeňství Československé republiky

Po rozpadu habsburské monarchie v roce 1918 vznikla Československá republika v čele s prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem. Nový stát navázal na historické penitenciární tradice. Nadále byl akceptován rakouský trestní zákon a k jeho naplňování bylo následně vytvářeno nových forem a postupů v právních i vězeňských otázkách.⁶⁷

Začátkem roku 1919 byla organizace, správa a legislativa vězeňství postupně zdokonalována. V první řadě byl upravován pokrokový systém výkonu trestu, který byl založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, kteří byli obvykle rozděleni do 3 disciplinárních tříd. V případě převedení do I. disciplinární třídy byla možnost podat návrh pro podmíněné propuštění. Zmiňované podmíněné propuštění bylo uzákoněno v roce 1919. K roku 1928 bylo v Československé republice celkem 6 mužských věznic určených k výkonu trestu od jednoho roku až po doživotí. Věznice Plzeň a Leopoldov byly určeny zejména pro napravitelné osoby. Věznice Kartouzy a Ilava sloužily pro nenapravitelné zločince. Invalidní chovanci byli umisťováni do Věznice Mírov. Pro mladistvé trestance do 20 let věku existoval trestní ústav v Mikulově, kterému se budeme podrobněji věnovat v kapitole Trestní ústav v Mikulově 3.2.1. Věznice

univerzita, 2006. s. 33. ISBN 80-210-4056-4.

⁶⁶ Tamtéž, s. 33.

⁶⁷ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

Řepy u Prahy sloužila pro trestané ženy, kde bylo též oddělení pro mladistvé trestankyně, což bude podrobněji uvedeno v kapitole 3.2.2. Žalávní tresty v rozmezí od 6 měsíců do 1 roku byly vykonávány v odděleních krajských soudních věznic. Trestaní muži, kteří měli dlouhodobý trest bez možnosti podmíněného propuštění, byli během výkonu trestu přemístěni do přechodného ústavu v Leopoldově. Pro mladistvé trestance existovaly také polepšovny či trestní ústavy. Vězeňství v době tohoto režimu bylo řízeno odborem na ministerstvu spravedlnosti spolupracujícím s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu měli na starost domácí komisaři, občanskí kontrolaři, kterými byli poslanci Národního shromáždění. Od roku 1921 měli nad výkonem trestu dohled pověřeni úředníci ministerstva spravedlnosti.⁶⁸

Jak již bylo zmíněno v úvodní části této kapitoly, byl v roce 1931 Národním shromážděním Československé republiky vydán zákon č. 48 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Tento zákon upravil komplexním způsobem systém ochranné a ústavní výchovy mládeže s důrazem na výchovně vzdělávací přístup. V témže roce byl vydán zákon č. 123, který stanovil podmínky k výkonu trestu odnětí svobody u tzv. politických provinilců. Tyto osoby byly odsouzené v souvislosti s šířením rasové, národnostní, náboženské nebo třídní nesnášenlivosti a většinou se verbovaly z řad fašistů nebo komunistů. Političtí provinilci byli ve státním vězení při výkonu trestu umístováni odděleně od pachatelů, kteří spáchali vážné trestné činy. Celkově měli političtí vězni větší výhody. Mohli používat vlastní oděv, nechat si donášet stravu z restaurace a především nemuseli pracovat. Jejich korespondence a četba nebyla omezována, mohli déle pobývat mimo celu, častěji přijímat návštěvy apod.⁶⁹

Celková situace vězeňství byla veřejnou věcí, tudíž nebyla utajována. Svědčí o tom publikace „Vězeňství v Československé republice“ z roku 1930, která byla běžně dostupná a každý daňový poplatník se jejím prostřednictvím mohl seznámit se systémem československého vězeňství a s jednotlivými trestními ústavami z hlediska početnosti a složení vězňů, vězeňského personálu, zacházení s vězni i kontroly vězeňství, která byla zajišťována jednak soudci, jednak poslanci a senátory Parlamentu. Publikace byla bohatě doplněna fotodokumentací z jednotlivých vězeňských zařízení. Za význačnou osobnost, která se v období trvání Československé republiky významně podílela na vytváření moderních základů

⁶⁸ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁶⁹ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

vězeňství, je třeba považovat JUDr. Emila Lányho. Tento právník byl v roce 1920 pověřen organizací a správou vězeňství na ministerstvu spravedlnosti a od roku 1928 působil jako delegát československé vlády v mezinárodní komisi pro trestní právo a vězeňství. V rámci této činnosti vykonal celou řadu studijních cest do mnoha evropských vězeňských zařízení. Jeho životní osud však byl nepříznivý. Po okupaci Československé republiky se zapojil do protifašistického odboje, v roce 1944 byl zatčen gestapem a v roce 1945 za dramatických okolností zastřelen.⁷⁰

2.2.1 Trestní ústav v Mikulově

Výše zmíněný trestní ústav v Mikulově byl zřízen jako polepšovácí a trestní ústav v roce 1925. K poslednímu prosinci roku 1928 zde bylo umístěno celkem 99 chovanců, kteří byli odsouzeni za různé typy zločinu. Jednalo se o odsouzení pro loupež, krádež, podvod, zpronevěru, žhářství, vraždu nebo pokus vraždy, za smilstvo a zprznění, za zabití, pro těžké ublížení na těle, za veřejné násilí a zločin proti státu.

Trestaní byli rozděleni do dvou oddělení podle chování, přičemž do jednoho oddělení byli zpravidla zařazováni ti, kteří byli častěji kárně trestáni. Co se týče vzdělání, byli chovanci vzděláváni v ústavní škole, která poskytovala jak vzdělání obecně hospodářské, tak vzdělání pokračovací, jež bylo stanoveno zákonem. Za tímto účelem působili v ústavu dva smluvní učitelé. K zaměstnávání sloužily dílny vedené kvalifikovanými mistry. Zde se mohli chovanci vyučit v jimi zvoleném řemesle. Další možnosti k zaměstnávání poskytovala zavedená výroba hraček, domácí či hospodářské práce. Vedle školního vyučování se chovanci zúčastňovali nedělních a svátečních přednášek, na kterých se podílel též duchovní správce a smluvní lékař. Ve volném čase se mohli věnovat četbě knih vypůjčených z náležitě vybavené interní knihovny, povoleným hrám anebo psaní korespondence. Všechny tyto činnosti provozovali za dozoru úředníka ústavu. Bezpečnost ústavu byla zajišťována dozorcí vězeňské stráže.⁷¹

⁷⁰ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

⁷¹ Trestání mladých pachatelů v minulosti. [online]. 2008. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.akademievvs.cz/>

2.2.2 První ženská trestnice Řepy

První samostatná ženská trestnice byla založena v polovině 19. století v Řepích u Prahy. Tehdejší vláda svěřila dřívější ženskou trestnici na Hradčanech do kompetence Kongregaci. České sestry boromejky byly vyslány do Neudorfu v Rakousku k sestřím jiné kongregace, aby tak získaly zkušenosti v oblasti této činnosti.

Dne 1. 11. 1854 bylo do ženské trestnice na Hradčanech umístěno celkem 350 trestaných žen. V historii to byl první státní ústav, který sestry boromejky převzaly. Práce s trestanými ženami vyžadovala značnou fyzickou i psychickou odolnost, proto procházely sestry tvrdým výcvikem. Často docházelo k hrubému fyzickému násilí ze strany trestaných žen.

Kongregace zakoupila v roce 1858 pozemek v Řepích známý jako "Taicmanův dvůr", kde vybuďovala sirotčinec. Zhruba po čtyřech letech se v ústavu rozšířila epidemie infekčního onemocnění. Důsledkem toho musel být sirotčinec uzavřen. Nevyužitá budova tak byla nabídnuta zemskému výboru, který zde zřídil ženskou trestnici. Návrh byl přijat 8. 12. 1864 a po nutné rekonstrukci a vybudování ochranné zdi kolem celé budovy byly do Řep přestěhovány z ženské trestnice na Hradčanech trestané ženy. Správa věznice včetně převýchovy žen byla svěřena výše zmíněné Kongregaci. Do povědomí veřejnosti se ženská trestnice v Řepích dostala v roce 1870, kdy obdržela zvláštní ocenění od ministerstva spravedlnosti.

Počáteční obavy z možné vzpoury brzy ustoupily a trestané ženy byly stále více zapojovány do prací spojených s provozem. Během krátké doby byla zřízena prádelna a přistavěna mandlovna. Přikupovaly se další pozemky v blízkosti budovy. Trestané ženy pracovaly v hospodářství, na polích, v prádelně a také v kuchyni. V pracovnách šily pytle, opravovaly boty, vyšivaly a šily na zakázku. Výsledky jejich práce vytvářely hospodářské zázemí Nemocnici Pod Petřínem. Sestry spatřovaly smysl trestu u trestaných žen v příležitosti začít žít běžný a plnohodnotný život. Sestry dobře ovládaly psychologii a vytvořily funkční metodiku práce s odsouzenými ženami.

Po 83 letech své existence byla ženská trestnice 30. 11. 1948 zrušena. Úřady nařídily, že správní a strážní službu ve věznicích může vykonávat pouze Sbor uniformované stráže. Sestry přizpůsobily rozsáhlými stavebními úpravami budovu na ústav sociální péče pro dospělé. Avšak rok 1950 se zapsal do dějin jako počátek násilné likvidace mužských i ženských řádů a kongregací, které musely opustit svá působiště, a také řepské sestry byly odsunuty do

soustředovacích táborů v pohraničí. V roce 1958 se uživatelem uprázdněné budovy stal Výzkumný ústav zemědělské techniky.⁷²

2.3 Vězeňství v době Protektorátu Čechy a Morava

Dne 15. března 1939 došlo k obsazení československého území vojsky německého státu, jehož vláda se po roce 1933 ocitla v rukou politiků nacionálně socialistické strany (NSDAP) v čele s kancléřem Adolfem Hitlerem. Okupace vedla k rozbití Československé republiky odtržením Slovenska a Podkarpatské Rusi a k vytvoření tzv. Protektorátu Čechy a Morava v rámci Velkoněmecké třetí říše.⁷³

Dosavadní justiční a vězeňský systém zůstal víceméně zachován včetně základní legislativní úpravy, organizace a správy vězeňství. Normy jako vyhlášky, výnosy, oběžníky a pokyny vydávané protektorátní vládou byly schvalovány říšským protektorem. V protektorátním ministerstvu spravedlnosti působil pověřenec Úřadu říšského protektora, který měl sledovat a koordinovat činnost ministerstva s německými úřady.⁷⁴

Funkce státního prezidenta, kterým se stal Emil Hácha, a dále funkce vlády neměla významný vliv na činnost správních, policejních a soudních úřadů v protektorátu. Jejich činnost záměrně směřovala k poněmčování, vysídlování a fyzické likvidaci obyvatel Čech a Moravy. Osoby, které byly zatčeny německou policií či tajnou státní policií, byly souzeny německým zemským soudem, zvláštním soudem, stanným soudem nebo rychlým soudem. Německé soudnictví umísťovalo zatčené osoby do věznic, vyšetřovacích vazeb a následně je exportovalo do koncentračních táborů. Tyto tábory vznikaly v Německu krátce po nástupu nacistů a měly sloužit jako nástroj teroru vůči představitelům demokratické politické opozice, na které byla uvalována ochranná vazba.⁷⁵ Soudní věznice a trestnice byly využívány zcela nebo zčásti pro potřeby německé justice a tajné státní policie, tedy gestapa. Pro tyto účely byla například využívána donucovací pracovna v Pardubicích, která sloužila jako místní úřadovna gestapa.⁷⁶ Tyto orgány nacistické okupační správy měly výhradní pravomoc řešit

⁷² Trestnice pro ženy Řepy. [online]. 2011. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.domovrepy.cz/>

⁷³ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Rasová msta německého nacionálního socialismu. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7–8.

⁷⁴ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁷⁵ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Rasová msta německého nacionálního socialismu In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 8.

⁷⁶ KALÁBOVÁ, Květoslava – KALÁB, Vladimír. *Historie zemské donucovací pracovny a věznice pro ženy v Pardubicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006. s. 17. ISBN 80-239-7661-3.

tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši a v této souvislosti spadaly pod jejich jurisdikci i občané protektorátu. V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jednak české protektorátní vedení, které zpravidla zajišťovalo provozní činnost, a také říšské vedení, jež zabezpečovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. Personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. V souvislosti s protinacistickým odporem bylo v letech 1939–1942 vyšetřováno gestapem celkem 72 zaměstnanců protektorátního vězeňství, nejčastěji dozorcí. Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavy. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát měnily. V roce 1943 přešly na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátily zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti.⁷⁷

Nutno konstatovat, že hlavní složkou nacistického aparátu nebyly soudy, nýbrž bezpečnostní orgány, kterým bylo především gestapo. Pro jejich činnost byla příznačná brutalita a nerespektování základních trestněprávních zásad. Soudy rozhodovaly v senátech, složených z předsedy a přísedících.⁷⁸

2.4 Obnova československého vězeňství

V roce 1945, kdy došlo k porážce hitlerovského fašismu, byla obnovena Československá republika v čele s prezidentem Edvardem Benešem a všechny státní instituce včetně vězeňství se postupně navracely do předválečné podoby.⁷⁹ O umístování do vězeňských zařízení rozhodovaly revoluční národní výbory. Teprve koncem roku 1945 se řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů vrátila do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustředování německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. Dekretem prezidenta republiky č. 126

⁷⁷ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁷⁸ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 42-44. ISBN 80-210-4056-4.

⁷⁹ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Třídní msta podle sovětského vzoru. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 8.

ze dne 27. 10. 1945 byly zřízeny zvláštní nucené pracovní oddíly ve všech věznicích krajských soudů a v trestních ústavech Plzeň, Valdice, Mikulov, Mírov a Řepy k zařazování odsouzených, zejména Němců, s trestem odnětí svobody nad 5 let. Těchto oddílů bylo využíváno k odstraňování válečných škod na komunikacích a veřejných budovách a obnově národního hospodářství.⁸⁰ Komunistická strana se v roce 1946, kdy zvítězila ve volbách, začala systematicky a cílevědomě připravovat na převzetí politické moci v Československu a to i za použití ozbrojené síly. Klement Gottwald, místopředseda vlády, využil vládní krize v únoru 1948 a donutil prezidenta k přijetí demise většiny ministrů a navrhl nové složení vlády. Stal se předsedou nové vlády a posléze prezidentem republiky. V říjnu 1948 byla vypracována základní legislativa, která politické represe legalizovala. Jedná se o zákony č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, č. 232/1948 Sb., o zřízení státního soudu, a č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce, které budou rozebrány v podkapitole níže.⁸¹ Zákonem č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti. V krajských soudních věznicích a trestních ústavech byli jmenováni velitelé oddílů, kterým personál podléhal.⁸²

2.5 Tábory nucené práce

Tábory nucené práce byly zřízeny dle zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Na území Československé republiky fungovaly až do roku 1954. Tábory se budovaly hlavně v krajích, kde byl nedostatek pracovních sil. Zřizovány byly ministerstvem národní bezpečnosti (tj. v současnosti ministerstvo vnitra). V rámci ministerstva vznikl odbor, z něhož se stala Správa TNP, která spravovala jak TNP, tak krajské správní věznice a věznice StB umístěné v budovách krajských soudů.⁸³ Celkem existovaly 4 typy TNP. Prvním táborem byl takzvaný sběrný tábor, druhým typem byl tábor pro muže, třetí byly pracovní tábory pro ženy a čtvrtým táborem byly tábory smíšené. Do TNP byly zařazovány osoby, které byly pouze podezřelé z možného spáchání trestného činu, či se u nich předpokládalo, že by v budoucnu

⁸⁰ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁸¹ KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Třídní msta podle sovětského vzoru. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 8–9.

⁸² Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁸³ BÁRTÍK, František – VOJTĚCH, Jaroslav. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Praha. 2014. s. 54. ISBN 978-80-200-2328-5.

mohly čin spáchat. Věkové rozpětí osob zařazených do TNP bylo od osmnáctého do šedesátého roku života.

Dle výnosu ministerstva vnitra byly mladistvé osoby umísťovány do TNP hlavně proto, že podlehly psychóze davu. Dalším výnosem MV bylo, že mladí utíkali za hranice z důvodu zažití dobrodružství či z rodinných důvodů a tak proti nim bylo zastaveno trestní řízení a byli následně předáni komisím za účelem jejich možného zařazení do TNP především s cílem výchovy k práci. Do TNP se měly dostat hlavně osoby, které se vyhýbaly práci, odpůrci politického režimu či lidé napomáhající těmto osobám. Chovanci, jak se v té době nazývaly osoby umístěné do TNP, měly následující povinnosti: pobývat v táboře po určenou dobu; chovat se řádně v táboře i na pracovišti, podrobit se všem předpisům a opatřením upravujícím pobyt v táboře, kázeňským a výchovným prostředkům stanoveným v kázeňském a výchovném řádu a všem rozkazům řídicích a správních orgánů; řádně vykonávat práci, kterou jim přidělilo velitelství tábora na základě jejich pracovních schopností; podrobení se osvětové a mravně politické výchově, případně výchově odborné, a to vzhledem k přidělené práci. Chovance do TNP zařazovala takzvaná příkazovací komise. První komise zahájila svou činnost 2. 12. 1948 pod názvem komise č. 1 Praha. Dne 31. 7. 1950 ukončily komise svou činnost díky zrušení zákona č. 247/1948 Sb.⁸⁴

Dnes můžeme říci, že se v tomto vězeňském systému nacházely osoby, které byly odsouzeny řádným soudem. Tito nevinní lidé se provinili pouze tím, že se postavili proti komunistickému režimu či se nechtěli zřít svému majetku. Propuštěním z TNP však jejich perzekuce neskončila. Mohli nastoupit do zaměstnání pouze do vybraných podniků a byli nadále sledováni bezpečnostními orgány. Pobyt v TNP zasáhl nejen do jejich života, ale také do života jejich příbuzných.

Je ovšem smutné, zarážející a nepochopitelné, že se na bývalé chovance TNP nevztahuje zákon č. 261/2001 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky účastníkům národního odboje za osvobození, politickým vězňům a osobám z rasových nebo náboženských důvodů soustředěným do vojenských pracovních táborů.⁸⁵

⁸⁴ Tamtéž, s. 54.

⁸⁵ Tamtéž, s. 54.

3 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady č. 555/1992 Sb., k zajištění výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence. Vězeňskou službu řídí generální ředitel, který je přímo odpovědný za vedení a činnost této ozbrojené složky státu ministru spravedlnosti, jenž ho do funkce jmenuje a odvolává jej. Současným ředitelem vězeňské služby je brigádní generál Mgr. Petr Dohnal. Sídlo Generálního ředitelství VS ČR je na Praze 4. V jeho těsném sousedství se nachází Vazební věznice Praha–Pankrác a ministerstvo spravedlnosti.

3.1 Úkoly vězeňské služby

K naplnění povinností zajišťují speciální úkoly následující složky: vězeňská stráž, správní služba, justiční stráž, Akademie VS a pověřené orgány VS ČR.

Vězeňská služba zajišťuje následující úkoly:

Střeží a spravuje vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek. Dále střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby (dále jen „VV“), osoby ve výkonu zabezpečovací detence a osoby ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“). Dále tyto osoby eskortuje do ústavní nebo ochranné výchovy či ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.

Vytrvale působí na osoby ve VTOS prostřednictvím programů zacházení a také působí na některé skupiny osob ve výkonu vazby tak, aby byly připraveny na patřičný způsob života po propuštění. Pomocí výzkumu v oboru penologie využívá výsledky a poznatky při výkonu vazby a VTOS. V budovách úřadů, jako jsou soudy či státní zastupitelství má na starosti zajištění pořádku a bezpečnosti.

Zabezpečuje provoz hospodářské činnosti, kdy dochází k zaměstnávání osob ve VTOS. Vede evidenci vězněných osob na území České republiky v tzv. centrální evidenci vězněných osob, do které mají přístup pouze pověřené osoby na základě uděleného hesla.

Mezi hlavní úkoly, které VS zajišťuje, patří vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců prostřednictvím Akademie Vězeňské služby. Naopak vzdělávání osob ve VV či VTOS zajišťuje Střední odborné učiliště. Dalším nezbytným úkolem je poskytování zdravotní služby ve vlastních zdravotnických zařízeních jak pro zaměstnance a příslušníky tak pro osoby ve VV či VTOS. Důležitým úkolem VS je prošetřit a odhalit trestné činy, které.

Dále ve spolupráci s Generální inspekcí bezpečnostních sborů, odhaluje trestnou činnost provedenou příslušníky a zaměstnanci VS a předchází jí.⁸⁶

3.1.1 Správní služba

Správní službou rozumíme zajištění organizačního chodu věznice včetně zabezpečení zdravotnické, výchovné, ekonomické a další odborné činnosti, která je nezbytně nutná.⁸⁷

3.1.2 Výchovná činnost

Tuto činnost mají na starosti jak u dospělých odsouzených, tak u mladistvých chovanců zejména vychovatelé se splňujícím vysokoškolským vzděláním se zaměřením speciálního či resocializačního pedagoga. Zaměřují se především na rozšiřování vědomostí, dovedností člověka, na socializaci či preventivní činnost orientovanou na celkový rozvoj osobnosti. Ve věznicích je věnována pozornost zejména protidrogové činnosti. Závěrem se tudíž stává hodnocení daného jedince společně s navrhovanými opatřeními.

3.1.3 Pověřené orgány VS ČR

Dle zákona č. 555/1992 Sb. se pověřenými orgány rozumí policejní orgán VS ČR, který je oprávněn užívat operativní pátrací prostředky. Příslušníci v oddělení prevence a stížností mají na starosti předcházení trestným činům, páchaným dosouzenými osobami případně i zaměstnanci VS či jejich odhalování.⁸⁸

3.1.4 Vězeňská a justiční stráž

Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody. Eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence. Dále Vězeňská stráž střeží vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence. V případě, že je povolána k plnění úkolů justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva.⁸⁹

⁸⁶ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

⁸⁷ Tamtéž, § 3. odst. 6.

⁸⁸ Tamtéž, § 3. odst. 8.

⁸⁹ Tamtéž, § 3. odst. 2.

3.2 Organizace vězeňské služby

Organizačními jednotkami VS ČR jsou generální ředitelství, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, věznice, vazební věznice, Střední odborné učiliště, Akademie VS. V čele jednotlivých jednotek jsou ředitelé, jež jmenuje a odvolává generální ředitel, který zajišťuje, kontroluje a metodicky řídí plnění společných úkolů.⁹⁰

3.2.1 Generální ředitelství

Jak již bylo zmíněno výše, sídlo GR VS ČR je na Praze 4, kde jednotlivé odbory (ekonomické, výkonu vazby a trestu, vězeňské a justiční stráže, zaměstnávání odsouzených osob, logistiky, informatiky, prevence a stížností) řídí náměstci generálního ředitele. Tyto odbory jsou metodickým orgánem pro oddělení v jednotlivých věznicích. V čele každého odboru je ředitel.⁹¹

3.2.2 Vazební věznice

Vazební věznice se řídí zákonem č. 293/1993 Sb., který stanovuje práva a povinnosti osob ve vazbě a dále stanovuje postupy a postavení příslušníků a zaměstnanců VS ČR v tomto zařízení. Vazební věznici řídí ředitel či ředitelka, která je odpovědná generálnímu řediteli. VS ČR je hlavním orgánem zajišťujícím výkon vazby, avšak dodržování právních předpisů při výkonu vazby provádí místně příslušné krajské státní zastupitelství. Pro výkon vazby slouží především vazební věznice či věznice se speciálním oddělením pro výkon vazby, které musí být odděleno dle právních předpisů od oddělení s odsouzenými. Na osoby ve výkonu vazby se pohlíží jako na osoby, které nejsou pravomocně odsouzené, tudíž jsou nevinné do té doby, než se rozsudek stane pravomocným. Osoby jsou do vazebních věznic přijímány a propouštěny na základě soudního rozhodnutí o tzv. vzetí do vazby. Tyto osoby musí být vzájemně odděleny ve vztahu například muž a žena; osoby, proti kterým je vedeno stejné soudní řízení; osoby obviněné od osob odsouzených; osoby se zdravotními obtížemi a mnohé další uvedené v zákoně o výkonu vazby. Nejdůležitější je, aby obviněné osoby mladistvé byly odděleny od ostatních osob, jak obviněných, tak odsouzených.⁹²

⁹⁰ Tamtéž, § 4.

⁹¹ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁹² Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Celkem deset VV je různě rozmístěno v krajích České republiky. Nejbližše městu Pardubice se nachází Vazební věznice Hradec Králové, která je umístěna v prostoru krajského soudu. Vazební věznice Hradec Králové má odloučené pracoviště, v němž je oddělení s dohledem. Pracoviště je katastrálně umístěno v obci Pouchov. Dalšími vazebními věznicemi jsou VV Brno (ve svých prostorách má umístěn Ústav pro výkon zabezpečovací detence), VV České Budějovice, VV Liberec, VV Litoměřice, VV Olomouc, VV Ostrava, VV Teplice, VV Praha–Pankrác, VV Praha–Ruzyně.⁹³

3.2.3 Věznice

Věznice se řídí zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Jednotlivé věznice vede stejně tak jako VV ředitel či ředitelka přímo odpovědná generálnímu řediteli.

Věznice zajišťují, aby trest odnětí svobody byl vykonáván v souladu se zákonem. Současně zabezpečují, aby docházelo k plnění povinností, které v souvislosti s výkonem trestu ukládají další právní předpisy. Věznice zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. Podle nové právní úpravy diferenciací výkonu trestu účinné od 1. 1. 2000 se věznice člení podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování resocializačních programů do čtyř základních typů.

Vedle základních typů věznic se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé. Mladiství odsouzení jsou do věznic řazeni na speciální oddělení, kde jsou dle zákona odděleny od dospělých odsouzených. V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých základních typů, pokud tím není ohrožen účel výkonu trestu. Nově jsou pro pachatele s duševními poruchami zřizovány ústavy zabezpečovací detence.⁹⁴

V typu věznice s dohledem vykonávají trest osoby, které byly odsouzeny za trestní čin spáchaný z nedbalosti a které doposud nebyly ve VTOS pro úmyslný trestní čin. Odsouzení se mohou pohybovat v prostorách věznice bez omezení a kontrolu nad nimi vykonávají pouze vychovatelé. Odsouzeným se naskytne možnost pracovat mimo věznici, kde pracují bez dozoru příslušníků Vězeňské služby. V mimopracovní době jim ředitel může povolit volný pohyb mimo věznici k účasti na kulturních či sportovních akcích. Tito odsouzení mohou v mimopracovní době nosit vlastní oděv.

Do věznice s dozorem se zařazují osoby, které byly odsouzeny za trestný čin a které již ve VTOS byly umístěny za úmyslný trestný čin, a dále osoby, kterým byl za úmyslný trestný čin

⁹³ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-11-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁹⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

uložen trest odnětí svobody nepřevyšující dva roky. Odsouzení se mohou v prostorách svého oddělení pohybovat samostatně, avšak ubytovny se v době spánku zamykají. Na pracovištích pracují odsouzení pod nepřímým dozorem pracovníka Vězeňské služby.

Do věznice s ostrahou se umisťují osoby odsouzené pro úmyslný trestný čin a osoby, u kterých nejsou splněny podmínky pro zařazení do jiného typu věznice. V těchto věznicích se odsouzení pohybují zásadně pod dohledem příslušníka.

Doživotně odsouzené osoby, zvláště nebezpeční recidivisté, osoby odsouzené za závažný úmyslný trestný čin jsou umisťovány do věznic se zvýšenou ostrahou. Tito odsouzení jsou na celách uzamykáni a po celém areálu věznice se pohybují pouze pod přímým dozorem příslušníků Vězeňské služby. Pro všechny odsouzené umístěné v tomto typu věznice platí přísný zákaz volného pohybu.⁹⁵

3.2.4 Ústavy zabezpečovací detence

Ústavy zabezpečovací detence se řídí zákonem č. 129/2008 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2009. Výkon zabezpečovací detence se vykonává v ústavech se zvláštní ostrahou společně s léčebnými, psychologickými, pedagogickými a rehabilitačními programy. Do tohoto typu se osoby umisťují pouze na základě nařízení soudu. Podmínky pro uložení jsou upraveny zákonem č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Dle výše uvedeného zákona byly ústavy zabezpečovací detence zřízeny v Opavě a v Brně pod záštitou Vazební věznice Brno a Věznice Opava.

Věznice Opava počala plnit úkoly spojené s ústavem zabezpečovací detence v roce 2013. V současné době je v tomto zařízení umístěno celkem 44 chovanců. Horní hranice ubytovací kapacity je 50 osob.

Hlavním úkolem těchto ústavů je zabezpečení výkonu detence v souladu se zákony a příslušnými předpisy, aby plnily účel zajištění ochrany společnosti od delikventů páchajících trestnou činností, zejména od těch, kteří jsou kvůli svým duševním poruchám nebezpeční.⁹⁶

⁹⁵ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

⁹⁶ Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

3.2.5 Institut vzdělávání Vězeňské služby

Institut vzdělávání Vězeňské služby se sídlem ve Stráži pod Ralskem je rezortním vzdělávacím zařízením, které zajišťuje profesní přípravu příslušníků a občanských zaměstnanců. Zásadní změna v pojetí vzdělávání pracovníků vězeňství nastala v roce 1992. V tomto roce byl přijat zákon o Vězeňské službě a justiční strážci č. 555/1992 Sb., který s platností od roku 1993 zrušil Sbor nápravné výchovy České republiky a ustanovil jeho nástupce, a to Vězeňskou službu České republiky. V roce 2013 došlo ke změně názvu organizace na Akademii Vězeňské služby.⁹⁷

3.2.6 Zotavovny Vězeňské služby

Zotavovny Vězeňské služby jsou příspěvkovými organizacemi zřízenými ministerstvem spravedlnosti. Zajišťují preventivní rehabilitace, akce služebního a pracovního charakteru a dále poskytují rekreační služby pro příslušníky Vězeňské služby.⁹⁸

⁹⁷ Akademie Vězeňské služby. [online]. 2007. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://www.akademievscz.cz/>

⁹⁸ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2017-03-04]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

4 TYPY OPATŘENÍ PRO MLADISTVÉ DELIKVENTY

4.1 Výchovná opatření mladistvých

Výchovná opatření se ukládají v případě, že mladistvé osobě je upuštěno od trestního opatření nebo od podmíněčného upuštění od trestního opatření. Výchovnými opatřeními rozumíme napomenutí s výstrahou, dohled probačního pracovníka, probační program, výchovné povinnosti a omezení. Tato výchovná opatření zajišťují podporu a výchovu jedince.⁹⁹

4.1.1 Probační program

Tím, že soud mladistvému uloží probační program (dále jen „PrP“), se rozumí stanovení systému nápravy, například sociální výcvik, terapeutický program, sportovní, školská či jiná činnost, která vede k rozvoji sociálních vlastností a dovedností. Probační program musí schválit ministr spravedlnosti. Evidence programu se vede v seznamu všech uložených PrP na ministerstvu spravedlnosti.¹⁰⁰

4.1.2 Dohled probačního pracovníka

Probační pracovník má na starosti kontrolu a sledování chování mladistvého a zároveň chování rodinných příslušníků. Dále tento pracovník dohlíží na dodržování probačního programu, který byl jedinci soudem uložen, a také na omezení, která mu byla uložena. Hlavním cílem probačního pracovníka je, aby měl mladistvý v budoucnu bezproblémový život. Mladistvý musí s probačním pracovníkem spolupracovat, pravidelně se dostavovat na schůzky, které mu pracovník určí. Dále musí pracovníka informovat o svém pohybu, omezení a životní situaci. Za žádných okolností nesmí mladistvý zamezit pracovníkovi vstup do bydliště. Při ukončení PrP podá probační pracovník neprodleně zprávu o jeho ukončení příslušnému soudu pro mládež či státnímu zástupci.¹⁰¹

⁹⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

¹⁰⁰ Tamtéž, § 17. odst. 1–2.

¹⁰¹ Tamtéž, § 16. odst. 1–3.

4.1.3 Výchovné povinnosti

Výchovnými povinnostmi (dále jen „VP“) rozumíme povinnosti mladistvého, které mu uloží SpM či SZ v přípravném řízení. VP jsou například zaplacení peněžité částky z peněžních prostředků, se kterými může mladistvý sám nakládat; společné bydlení s osobou, která je zodpovědná za jeho výchovu; nahrazení způsobené škody dle vlastních sil; podrobení se léčení závislosti na návykových látkách; zúčastnění se ve volném čase některých vybraných aktivit, které však nejsou PrP; uložení prospěšných činností, které však nesmí zasáhnout do budoucího vzdělávání mladistvého (max. 4h denně). Je nutné, aby při ukládání VP soud přihlížel zejména ke zdravotnímu stavu jedince.¹⁰²

4.1.4 Výchovná omezení

Výchovná omezení (dále jen „VO“) stanovuje stejně jako VP soud pro mládež či státní zástupce. VO rozumíme zákaz styku s určitými osobami, zákaz vstupu na sportovní či kulturní akce, zákaz zdržování se na určitém místě, zákaz držení předmětů, které slouží jako prostředek k páčání trestné činnosti, zákaz užívání návykových látek a v neposlední řadě zákaz účastnit se hazardních her na hracích přístrojích. Stejně tak jako VP nesmí VO zasahovat do budoucího vzdělávání či zaměstnání mladistvého.¹⁰³

4.2 Trestní opatření mladistvých

Mladistvému delikventovi je možno uložit trestní opatření, které opět nesmí zasáhnout do budoucí přípravy mladistvého na povolání. Existuje celkem deset možností, jak mladistvému delikventovi zabránit v páčání další trestní činnosti.¹⁰⁴

Řadíme mezi ně například obecně prospěšné práce, kdy se mladistvému pachateli uděluje pouze poloviční část trestu, než se uděluje dospělému pachateli. Domácí vězení se ukládá za stejných podmínek mladistvému i dospělému pachateli, a to až na dobu dvou let. Od roku 2010 lze uložit typ trestu ve formě zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, a to na dobu pěti let. Mezi další trestní opatření řadíme též peněžité opatření, které je ukládáno v denních sazbách (10–365 dní) v rozmezí 100–5000 Kč, a to pouze tehdy, je-li delikvent výdělečně činný. Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu znamená, že

¹⁰² Tamtéž, § 18. odst. 1–4.

¹⁰³ Tamtéž, § 19. odst. 1–2.

¹⁰⁴ Tamtéž, § 24. odst. 1.

mladistvý musí dokázat schopnost žít bez problémů a trestních přečinů. V případě, že by porušil tuto „zkušební dobu“, přistoupí se ke skutečnému peněžitému plnění. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty je trest uložený v případě, že věc byla použita či získána spácháním trestního činu. Zřídka se uděluje zákaz činnosti, který nesmí překročit délku pěti let a opět nesmí zabránit přípravě na budoucí povolání mladistvého. Vyhoštění se uděluje těm osobám, které nemají v České republice rodinu či azyl, hlavně cizincům. Nejčastěji se jako trestní opatření uděluje odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, což znamená, že delikvent nesmí po dobu stanovenou soudem vykonat trestnou činnost. V případě, že poruší rozhodnutí soudu či žádná jiná trestní opatření nevedla k nápravě, udělí se mladistvému odnětí svobody nepodmíněné. Mladiství odsouzení jsou souzeni s polovičními tresty oproti dospělým odsouzeným, kteří mají tresty úplné. Horní hranice se stanovuje na dobu nejdéle pěti let a nižší hranice nesmí přesáhnout jeden rok. V případě, že by mladistvému delikventovi hrozilo uložení výjimečného trestu, tak tato doba činí až 10 let.¹⁰⁵

4.3 Mladiství ve výkonu vazby

Mladiství jsou do vazebních věznic umisťováni samostatně, avšak ve výjimečných případech stanovených zákonem jsou umisťováni společně s ostatními odsouzenými. Mladistvé osoby ve VV mají nárok na návštěvu jednou týdně. Mladistvému je možno uložit kázeňský trest například samovazbu, kterou lze uložit, a to až na dobu pěti dnů hlavně za porušení stanoveného pořádku či kázně při VTOS. Věznice má dále povinnost zajistit mladistvému odsouzenému plnění školní docházky. K tomuto slouží školská zařízení ve věznicích.

Mladistvého je možno po propuštění z výkonu vazby umístit do ochranné výchovy či ústavní výchovy. V případě, že je mladistvá osoba umístěna do ochranné výchovy, je VS povinna osobu do tohoto školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dodat. V případě, že je mladistvému nařízena ústavní výchova, je VS povinna pouze informovat výše uvedené zařízení. Dodržování práv mladistvých dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy sleduje obecní úřad obce s rozšířenou působností.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Tamtéž, § 25. odst. 1–3.

¹⁰⁶ Tamtéž, § 22. odst. 1–4.

5 VĚZNICE PRO MLADISTVÉ OSOBY

Vedení Vězeňské služby České republiky se společně s ministerstvem spravedlnosti dohodlo na tom, aby byli mladiství trestanci rozmístěni do několika zařízení po celé České republice. Mladiství jsou zařazeni do celkem tří věznic s oddělením pro mladistvé. Jejich historie založení sahá pouze do současné doby, přesněji se jedná o rok 2013.

Zprvu byli mladiství umisťováni do Věznice Plzeň-Bory, Věznice Heřmanice, Věznice Všehrady a Věznice Pardubice.

5.1 Věznice Pardubice

Oddělení pro mladistvé odsouzené bylo ve Věznici Pardubice zřízeno koncem roku 2011. Příprava oddělení nebyla jednoduchá s ohledem na skutečnost, že Věznice Pardubice, neměla s cílovou skupinou žádnou zkušenost. Nicméně se pracovníci snažili čerpat poznatky a zkušenosti (pozitivní i negativní) z ostatních věznic, kde byli dosud mladiství odsouzení umístěni. Výsledkem budování bylo jedno oddělení čítající 20 míst, které je od svého vzniku v roce 2011 až dosud téměř vždy zaplněné. Mladiství odsouzení zůstávají v oddělení do ukončení trestu či dle zákona o VTOS jsou na základě žádosti ředitele věznice soudem ve svých devatenácti letech přemístěni k dospělým odsouzeným. Důvodem je zpravidla duševní či tělesná převaha vůči ostatním či skutečnost, že trest, který si ještě musí odpykat, je dlouhý nebo je jejich chování dlouhodobě v rozporu se zákonem o VTOS.¹⁰⁷

Od počátku se vedení a zaměstnanci věznice zaměřili na eliminaci problémů, které plynuly a plynou ze skutečnosti, že ve věznici je pouze jedno oddělení, tudíž je velmi složité od sebe oddělit znepřátelené jedince či skupiny. Navíc stálým a neměnným kolektivem poměrně často vznikala a vzniká tzv. ponorková nemoc.

Vlastní péče o mladistvé odsouzené od počátku zahrnovala terapeutickou práci, vytváření a fixování pracovních návyků, zprostředkování vzdělávání v rámci ŠVS věznice, eliminaci agresivity prostřednictvím sportovních aktivit.

¹⁰⁷ Rozhovor s Bc. Josefem Sedlákem, vychovatelem mladistvých odsouzených ve Věznici Pardubice.

5.2 Věznice Heřmanice

Výkon trestního opatření odnětí svobody mladistvých odsouzených (dále jen „VTOOS“) je ve Věznici Heřmanice zajišťován z rozhodnutí GR VS ČR v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Dále je VTOOS zajišťován dle vyhlášky MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, a dle Vnitřního řádu Věznice Heřmanice a příslušných vnitřních norem.

Zahájení činnosti oddělení pro mladistvé předcházelo vytipování vhodných prostorů pro VTOOS a jejich stavební úprava. Následoval výběr zaměstnanců oddělení výkonu trestu, kteří se budou podílet na zacházení s touto kategorií vězněných osob. Poté proběhla krátkodobá stáž ve Věznici Všehrdu, kde se tým zaměstnanců rámcově obeznámil se zajišťováním VTOOS mladistvých odsouzených. Činnost oddělení pro mladistvé byla následně zahájena dne 23. 5. 2013, kdy bylo do věznice přemístěno prvních pět mladistvých odsouzených z Věznice Všehrdu. Dne 27. 5. 2013 přibylo dalších pět mladistvých odsouzených. Poté již probíhal příjem odsouzených do VTOOS průběžně.

Odsouzení byli eskortováni do Věznice Heřmanice zpravidla po předchozí vazbě z Vazební věznice Ostrava, Olomouc a Brno. K dalšímu VTOOS byli odsouzení také přemísťováni z Věznic Pardubice a Všehrdu. Kapacita oddělení pro mladistvé odsouzené je v současné době 29 vězněných osob a byla naplněna již v měsíci říjnu 2013. K dnešnímu dni, tedy 15. červenci roku 2016 je kapacita tohoto oddělení zaplněna na 80 %.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

5.3 Věznice Všehrdy

Věznice Všehrdy sloužila v roce 1957 společně s Věznicí Bělušice, jako pobočka Nápravného ústavu Libkovic. V roce 1958 došlo k počátkům výstavby samostatného útvaru, který se uskutečnil na místě bývalého statku. Následně v roce 1974 byla zahájena rozsáhlá investiční výstavba.

Věznice byla a je profilována jako věznice pro mladistvé odsouzené muže, avšak dospělí odsouzení muži zde vykonávají trest v typu věznice s dohledem a dozorem. Celkem 101 míst z kapacity bylo vyčleněno pro oddělení mladistvých. V současné době je kapacita oddělení pro mladistvé 54 míst.

Na podzim roku 1990 byli do věznice umístěni první mladiství ze zrušené Věznice Libkovic. Zároveň zde fungovala vazební věznice, kde bylo zřízeno oddělení se zmírněným trestem pro mladistvé.

Na ubytovně mladistvých odsouzených je vyčleněna jedna ložnice pro výstupní oddělení se čtyřmi místy. Vybavení ložnice se blíží standardu běžného internátního ubytování. Individuální výzdoba a další úprava ložnice se provádí pouze se souhlasem oprávněného zaměstnance věznice, zpravidla vychovatele výstupního oddělení. Součástí ubytovacího prostoru výstupního oddělení je cvičná kuchyňka se základním vybavením. Dále je zde umístěna pračka a žehlička sloužící k nácviku činností, jako jsou například úklid, příprava jednoduchých jídel, praní a žehlení prádla.

Nedílnou součástí naplňování účelu výkonu trestu zejména u mladistvých odsouzených je vzdělávání, které věznice zajišťuje prostřednictvím Školského vzdělávacího střediska (dále jen „ŠVS“), jež je jedním ze sedmi odloučených pracovišť Středního odborného učiliště Vězeňské služby.

Školské vzdělávací středisko Věznice Všehrdy vzniklo v dubnu roku 1990. Důvodem bylo zrušení Věznice Libkovic, která kromě odsouzených mužů přijímala k výkonu trestu mladistvé odsouzené. Součástí věznice pro mladistvé bylo ze zákona od roku 1965 střední odborné učiliště. Po zrušení této věznice vytvořila část pedagogického sboru základní sestavu zaměstnanců Školského vzdělávacího střediska ve Všehrdech. Výkonem funkce vedoucího střediska byl dočasně pověřen mistr odborného výchovného programu pan Václav Aschenbrenner. V průběhu měsíců duben-září 1990 se podařilo provést přestavbu bývalé ubytovny odsouzených mužů ve školské vzdělávací středisko. Sedm pracovníků ŠVS zde vybuďovalo areál teoretické výuky disponující třemi učebnami a pracovištěm odborného

výcviku učebního oboru stavební výroba. Prvními zaměstnanci pod vedením Václava Aschenbrennera byli: Mgr. Jiří Brabec, Vladislav Čáda, František Marášek, Ivan Pícha, Mgr. Miroslav Vondra, Mgr. Pavel Vorálek.

Ředitelstvím byl schválen záměr dalšího rozvoje vzdělávání mladistvých odsouzených, který vytvářel podmínky pro postupné rozšíření výuky o další čtyři učební obory. Školské vzdělávací středisko bylo novým organizačním řádem strukturálně vyčleněno z oddělení výkonu trestu a ustanoveno jako samostatný referát věznice.¹⁰⁹

5.4 Věznice Plzeň-Bory

Věznice Plzeň byla zřízena nařízením ministra spravedlnosti České republiky č. 4/1997, o zřízení vazebních věznic a věznic, Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, Institutu vzdělávání Vězeňské služby České republiky a zotavoven Vězeňské služby České republiky, ke dni 1. listopadu 1997 podle ust. § 4 odst. 3 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, jako jedna ze základních organizačních jednotek Vězeňské služby České republiky.

Sloužila a v současné době i nadále slouží k zajištění výkonu vazby u obviněných mužů a žen, včetně mladistvých pro Krajský soud Plzeň a okresní soudy Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, jih a sever, Rokycany a Tachov.

Věznice Plzeň je profilována jako věznice s ostrahou. Zřízena jsou zde oddělení pro odsouzené v typu věznice s dozorem, se zvýšenou ostrahou a specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou především užíváním návykových látek. Dále je zde zřízeno specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných. Úkolem specializovaných oddělení je omezovat a především snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivity u rizikových delikventů.

Ubytovací kapacita Věznice Plzeň je v současné době 1064 odsouzených a 143 obviněných, celkem tedy 1207 vězněných osob. K podstatnému navýšení ubytovací kapacity došlo otevřením nově profilovaného oddílu pro odsouzené s ostrahou zařazené v typu věznice s ostrahou, které bylo slavnostně otevřeno 11. ledna 2017 za přítomnosti ministra spravedlnosti a Generálního ředitele VS ČR.¹¹⁰

¹⁰⁹ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-07-14]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

¹¹⁰ Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

V roce 1894 se v plzeňské věznici ocitlo 33 z 68 odsouzených v politickém procesu s takzvanou „Omladinou“. Tento proces proběhl v letech 1893 – 1894, kdy v Praze docházelo k nepokojům a především demonstracím.¹¹¹

5.5 Statistika kriminality mládeže ve 20. století

Trestně-právní úprava k řešení delikvence nedospělých a mladistvých se v průběhu 70. a 80. let 19. století ukázala jako málo účinná. Následně ve 20. století v roce 1970 bylo stíháno pro trestný čin, přestupek či provinění celkem 7.627 mladistvých, z toho 640 (8,39%) dívek. Na prvním místě se vyskytovaly trestné činy hrubě narušující občanské soužití, na druhém místě trestné činy hospodářské a na třetím místě trestné činy proti životu a zdraví. Nejčastěji se mladiství dopouštěli trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, trestného činu krádeže či trestného činu ublížení na zdraví. Pod vlivem alkoholu spáchali celkem 1.630 trestných činů, přestupků či provinění.¹¹²

V roce 1980 bylo stíháno pro trestný čin nebo přečin celkem 7.698 mladistvých, z toho 1.369 (17,78%) dívek. Na prvním místě se opět vyskytovaly trestné činy hrubě narušující občanské soužití, i když v nižším počtu než v roce 1970. Na druhém místě se objevil výskyt trestných činů proti lidské důstojnosti a na třetím místě trestné činy proti majetku. Nejčastěji se mladiství dopouštěli trestného činu neoprávněného užívání cizího motorového vozidla, trestného činu krádeže, i když v menším rozsahu než v roce 1970. Dále se dopouštěli trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, avšak výrazně v menším rozsahu než v roce 1970. Pod vlivem alkoholu mladiství spáchali celkem 1.046 trestných činů nebo přečinů.¹¹³

Z výše uvedeného vyplývá, že se trestní politika státu v letech 1970-1980 se zaměřila též u mladistvých především na výskyt trestných činů proti majetku v socialistickém vlastnictví a přijatá opatření se projevila i ve snížení počtu těchto trestných činů páchaných mladistvými. Nereagovala však účinně na výskyt trestných činů hrubě narušujících občanské soužití, což se projevilo i v nárůstu trestných činů proti lidské důstojnosti. Rovněž ochrana osobního vlastnictví občanů před mladistvými a nedospělými pachateli se ukázala nedostatečně účinná.

Zastaralá trestní legislativa nedokázala řešit specifická bezpečnostní rizika u mládeže spojená s recidivou v páchání některých trestných činů. Tento nepříznivý vývoj vzbudil

¹¹¹ Dobrodružství s omladinou.[online]. 2013. [cit. 2017-03-05]. Dostupné z:]<http://www.ceskatelevize.cz/>

¹¹² Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1971, s. 160–163.

¹¹³ Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1981, s. 200–203.

pozornost politiků i odborníků v oblasti výchovy, vzdělávání a sociální práce, ale nový a komplexní přístup k trestání a realizaci ochranných opatření u mládeže se nepromítl do přijetí specifické legislativy. Zastaralý způsob rozhodování soudů ve věci mladistvých a nedospělých pachatelů alespoň částečně kompenzovaly některé pozitivní změny ve výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech pro mladistvé a výkonu ochranné výchovy v rámci speciálního školství.¹¹⁴

K 1. lednu roku 1981 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody celkem 324 mladistvých, z toho 298 mužů a 26 žen a celkový podíl mladistvých činil 1,50 % z celkového stavu 21.516 odsouzených. V letech 1981-1987 každoročně narůstal počet mladistvých odsouzených s výjimkou poklesu počtu v průběhu roku 1985 a vrcholil k 1. lednu roku 1987 celkovým počtem 555 mladistvých, který tvořilo 520 mladistvých mužů a 35 mladistvých žen. K 1. lednu roku 1988 celkový stav mírně poklesl na 539 mladistvých, který tvořilo 507 mladistvých mužů a 32 mladistvých žen. K 1. lednu roku 1988 činil podíl mladistvých 2,14 % na celkovém počtu 25.131 odsouzených.

Z celkového počtu 324 mladistvých, kteří byli ve výkonu trestu ke dni 1. 1. 1981, spáchalo 110 mladistvých trestný čin proti svobodě a lidské důstojnosti, 69 mladistvých trestný čin hospodářský, 50 mladistvých trestný čin hrubě narušující občanské soužití, 44 mladistvých trestný čin proti majetku, 25 mladistvých trestný čin proti životu a zdraví, 12 mladistvých trestný čin proti republice, 3 mladiství trestný čin proti pořádku ve věcech veřejných a jeden mladistvý trestný čin obecně nebezpečný. Zbývajících 10 mladistvých spáchalo přečiny ve smyslu zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech.

Po amnestii prezidenta republiky z ledna 1990 výrazně poklesl celkový počet odsouzených včetně mladistvých, ale do konce roku došlo k novým nástupům do výkonu trestu odnětí svobody. V průběhu roku 1990 nastoupilo do výkonu trestu celkem 4.520 odsouzených, z toho bylo 157 mladistvých. Z uvedeného vyplývá, že do konce roku 1990 se podíl mladistvých na celkovém počtu odsouzených zvýšil ve srovnání s podílem k 1. 1. 1981.¹¹⁵

¹¹⁴ KÝR, Aleš. Některé sociální aspekty delikventního chování u dětí. In: časopis *Universitas*, č. 5/1973, s. 12-18.

¹¹⁵ Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1981, s. 200–203.

6 KAZUISTIKA MLADISTVÉHO

Kazuistikou rozumíme součást druhé etapy sociální práce, kterou je etapa diagnostická. Tato etapa je zaměřena především na hledání a zjištění příčin, které vedly k danému sociálnímu problému, jako je v tomto případě páchaní trestných činů. Ke kazuistice pracovník dochází na základě rozhovorů vedených s daným jedincem.

6.1 Kdo je Šimon

Pro kazuistiku byl zvolen mladistvý odsouzený, který je ve Věznici Pardubice umístěn od roku 2014. S rozhovory souhlasil. Budu jej nazývat fiktivním jménem Šimon.

Šimon je romského původu. Jako velmi mladý se dopustil násilné trestné činnosti v ústavu a spousty drobných krádeží na útěku. Ve své podstatě je svým původem, rodinným zázemím, pobytem v ústavu i charakterem trestné činnosti typickým klientem oddělení naší věznice. Na základě rozhovoru s vychovatelem a psychologem nic nenasvědčovalo tomu, že Šimon stráví na našem oddělení hned několik let.

Se Šimonem jsem měla možnost se osobně setkat za dozoru vychovatele, a to hned několikrát. Zprvu měl nářázky na mou osobu, které díky napomenutí vychovatele ihned ukončil. Na mé dotazy poté odpovídal okamžitě, avšak v některých fázích pro něj nebylo lehké odpovědět. Když jsem se ho tázala na jeho vztahy s rodinou, sdělil mi, že vyrůstal s matkou a od svých osmi let s nevlastním otcem. Na otázku, kde se nachází jeho biologický otec, mi bylo odpovězeno, že se nechoval hezky k matce a tak se snaží vzpomínky co nejvíce vytěsnit. Nevlastního otce si váží a má ho jako vlastního. Šimon hovoří o přijatelných vztazích v rodině i přesto, že má celkem pět nevlastních sourozenců. V průběhu pohovoru uvedl, že mu matka před nástupem do věznice přislíbila, že ho bude podporovat a navštěvovat.

6.2 Co bylo o Šimonovi napsáno

V rozhodnutí soudu je o Šimonovi uvedeno, že pochází z rozvrácené rodiny. Jeho rodiče se rozvedli v jeho pěti letech a v současné době oba žijí v nových partnerských svazcích. Z manželství rodičů se narodily celkem tři děti, z nichž je Šimon nejmladší. Při úpravě péče o děti byli dva starší sourozenci svěřeni do péče otci a Šimon matce. Od rozvodu se rodiče ani rozdělené děti vzájemně nestýkají. Matka Šimona se v jeho osmi letech znovu vdala a má

s Šimonovým nevlastním otcem dalších pět dětí. Šimonovy výchovné problémy se stupňovaly. Jednalo se zejména o opakované agresivní jednání vůči spolužákům a krádeže. Nakonec Šimon kradl i doma a nerespektoval výchovu matky. Ta se snažila výchovné problémy řešit, nicméně na tento problém byla sama, neboť biologický otec nejevil o Šimona zájem a otčímovi byly problémy se Šimonem lhostejné. V jeho třinácti letech situace vyústila v Šimonův dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu v Českých Budějovicích. V průběhu pobytu v diagnostickém ústavu Šimon utekl. Neustále projevoval své problematické chování a jeho pozornost směřovala k problémovým jedincům. Pobyt Šimona v diagnostickém ústavu byl předčasně ukončen pro nedodržování řádu ústavu. Závěrečné zhodnocení z pobytu v diagnostickém ústavu obsahovalo pouze doporučení, že v případě přetrvávajících problémů bude nutné nařídít ústavní výchovu. Po návratu Šimon opakovaně utíkal z domova, a proto bylo vydáno předběžné opatření k nařízení ústavní výchovy.

Návrh na ústavní výchovu podala právě matka Šimona. Šimonův biologický otec uvedl, že nemá zájem se chlapce ujmout, a z výpovědi bylo patrné, že k němu nemá vytvořeno žádné citové pouto. Matka také uvedla, že Šimon za otce považuje právě jejího nynějšího partnera.

Šimon byl ve svých třinácti letech umístěn do Výchovného ústavu Višňová. Z dostupných materiálů byl Šimon zhodnocen jako snadno ovlivnitelný s tíhou k problémovým jedincům v důsledku sociálního zanedbání a citového strádání. Dle mého názoru ani nedomýšlí možné důsledky svého chování. Současně je totiž snaživý, vstřícný, pracovitý, avšak i přes pozitivní motivaci vychovatelů selhává. Domnívám se, že je jeho chování ovlivněno nízkým sebevědomím, sebeovládáním a touhou mít u někoho v životě své místo.

Od počátku umístění měl Šimon problémy s respektováním autority a pravidel. Během pobytu v ústavním zařízení Šimon dvakrát utekl. Na útěku se dopouštěl trestné činnosti, kdy dvakrát asistoval při krádeži v obchodě a jednou jel městskou hromadnou dopravou bez označeného dokladu. Následně se také dopustil trestné činnosti vůči jiným chovancům v ústavu. Jednalo se o vydírání v podobě vyžadování tabáku od mladších dětí pod pohrůžkou fyzického útoku, které nakonec vyústilo v úmyslné ublížení na zdraví. K tomu u soudu Šimonovi přičetli vše, čeho se dopustil na útěcích – krádeže, vloupání, porušování domovní svobody. Soud nakonec vydal souhrnný rozsudek, kterým byl Šimonovi nařízen výkon trestního opatření odnětí svobody, jenž se uděluje mladistvým delikventům, v délce trvání osmnácti měsíců a co bylo nejdůležitější nepodmíněně.

Během osobního rozhovoru se Šimonovým vychovatelem, který zde pracuje již od dob před založením tohoto speciálního oddělení, jsem se dozvěděla následující fakta. Šimon neměl problém se začleněním do kolektivu ostatních mladistvých odsouzených. Přiřítáno to bylo zejména jeho zkušenostem s ústavní výchovou, díky které se s některými dalšími mladistvými na tomto oddělení znal. Je nutné znovu podotknout, že jsou v současné době pouze tři věznice, kam je možné umístit mladé delikventy. Nelze proto případné „komplice“ dostatečně separovat. Jako nový člen oddělení nepůsobil dominantně, respektoval mladistvé, kteří byli v kolektivu déle. Nicméně v kolektivu prý neupadal do role oběti a o svoje místo ve středním proudu skupiny byl schopen bojovat. Teprve při mé několikáté návštěvě na oddělení a právě během rozhovoru se mnou se Šimonův vychovatel dozvěděl, jak tvrdá cesta to byla. Šimon byl opakovaně fyzicky napaden silnějšími a dominantnějšími delikventy, což se mu před vychovatelem i ostatními zaměstnanci podařilo úspěšně tajit.

6.3 Pracovníci oddělení pro mladistvé

Dle výpovědí vychovatelů, kteří se již od základu podílí na práci s mladistvými osobami, nechybělo nadšení a chuť tvořit něco nového, nikoli lepšího, avšak přinejmenším dobrého. Celý tým se skládal z vychovatele, vychovatele terapeuta s Rogeriánským terapeutickým výcvikem a speciální pedagožky. V prvopočátku chyběl psycholog, ale bylo možné se v krajních případech obrátit právě na speciální pedagožku. Vychovatelé nezastávali nikdy vůči odsouzeným tvrdý trestající přístup, naopak k nim přistupovali velice lidsky, avšak s pevně vymezenými hranicemi. Zaměstnanci tohoto oddělení pracovali ve vzájemné souhře i přes odborné odlišnosti.

Terapeutickou část zajišťoval vychovatel terapeut společně se speciální pedagožkou. Vychovatelé se mimo hlavní vychovatelskou činnost soustředili na realizaci pracovních a sportovních aktivit.

Díky všestrannosti své práce se pojmenovali jako přísný, spravedlivý a kárající otec (vychovatel), hodná, přijímající a v případě nepřítomnosti pana vychovatele přísná matka (speciální pedagožka) a vše přijímající, chápající, „hodný strýček“ (vychovatel terapeut). Vůči Šimonovi byl vychovatel především člověk, který mu bude jasně vymezovat hranice jeho chování a učit se je respektovat.

6.4 Stanovení cílů

Při stanovení cílů se vycházelo z faktu, že Šimon byl odsouzen za další trestnou činnost loupeže a přisvojení si platební karty ve spolupachatelství, za což mu byl udělen další souhrnný trest v délce 2,5 roku výkonu trestního opatření odnětí svobody, nepodmíněně. Celková doba, kterou měl Šimon strávit v trestním opatření, byla 3 roky a jeden měsíc. Proto bylo nutné, aby se pracovníci zamysleli nad tím, jak Šimon tento čas stráví, a zároveň naplnili účel jeho výkonu trestního opatření odnětí svobody.

Na základě informací, které o Šimonovi pracovníci měli a které si o něm získali, se následně shodli na těchto cílech:

Naučit Šimona respektovat a přijmout povinnosti vyplývající z výkonu trestního opatření odnětí svobody a tím posílit jeho sebeovládání. Především mu dát pevné hranice. Dále prohloubit seberealizaci prostřednictvím absolvování odborného vzdělání, které by Šimon mohl využít v civilním životě, neboli pokusit se mu poskytnout lepší budoucnost. Začlenit ho do skupinového terapeutického programu a získat tak představu o tom, jak se Šimon vidí, jak vnímá okolí a jak ostatní vnímají jeho, a to s cílem zanalyzovat jeho strategie zvládání zátěžových situací, případně mu poskytnout terapeutický program, který by byl stanoven pouze a jen na jeho osobnost. Dalším cílem bylo vytvořit pracovní návyky prostřednictvím činností, které souvisejí s chodem oddělení a později prací se dřevem v truhlářské dílně. Především šlo o udržení či prohloubení kontaktu s rodinou, aby docházelo k vnímání smyslu rodinného života.

6.5 Šimon a jeho rodina

Z výpovědi vychovatele o Šimonově rodině bylo zřejmé, že na ní Šimon velice lpí. Jak už bylo zmíněno výše, o matce hovořil velice často a pěkně. Vychovatel byl přesvědčen o tom, že bude docházet k pravidelným návštěvním kontaktům. Nejprve byl Šimon v písemném či telefonickém kontaktu s matkou a nevlastním bratrem. Matka neustále slibovala, že Šimona navštíví, avšak během prvního roku čekal marně. Dle psycholožky byl před návštěvou ve velkém vnitřním napětí. Po neúspěšném termínu návštěvy býval vždy smutný, podrážděný, na každý podnět reagoval agresivně a ve škole byl nesoustředěný. V roce 2014, kdy Šimon vedl telefonický rozhovor s matkou, se vložil do hovoru vychovatel a na matku naléhal, aby přijela syna navštívit. Ta však návštěvu dosud nezrealizovala a se synem je v kontaktu pouze korespondenčně či telefonicky.

6.6 Šimonovo „studium“

Šimon neměl ukončené žádné odborné vzdělání. Během doby, kdy byl ve výchovném ústavu, absolvoval jeden rok odborného učiliště v oboru zedník a v době, kdy nastoupil k nám, byl v ročníku druhém. Do VTOOS nastoupil na jaře a velkým překvapením pro pracovníky věznice byla nabídka odborného učiliště, kde Šimon studoval při svém pobytu ve výchovném ústavu, aby učební obor zedník dokončil. Šimon i pracovníci s jejich návrhem souhlasili i přesto, že věděli, že to bude vyžadovat práci navíc. Nicméně dokončení Šimonova vzdělání bylo natolik smysluplné, že byli ochotni toto podstoupit. Pro speciální pedagožku to znamenalo zajistit Šimonovi potřebné studijní materiály a býti mu nápomocná s přípravou na závěrečné zkoušky, které se konaly v červnu. Nutné bylo na tuto dobu zajistit povolení vstupu zkušební komise do věznice.

V době, kdy bylo vše nezbytné pro přípravu Šimona ke zkouškám zařízení, se začala celá tato akce hroutit. V té době byl u nás Šimon jen několik měsíců, nebyl v oddělení adaptován a proces adaptace ho začal pohlcovat. Nebyl schopen se soustředit na učení. Zkoušky nakonec začal odmítat s tím, že zedníkem být nechce. Tímto skončilo veškeré snažení o ukončení Šimonova studia.

S postupem času, kdy se Šimon začal adaptovat v kolektivu mladistvých, bylo vychovateli jasné, že je ideální čas pro to, aby Šimon dodělal studium. Nejednalo se však o předešlý učební obor zedník, ale o obor práce ve stravování, který mu byl vzhledem k délce trestu povolen. Všichni pracovníci i po předešlé zkušenosti dali Šimonovi „druhou“ šanci k osobnímu rozvoji.

Šimon následně nastoupil do prvního ročníku a byl zaměstnanci školského vzdělávacího střediska hodnocen kladně. Ačkoliv se ve škole ukázalo, že Šimon není hloupý, jeho schopnost osvojovat si žádoucí znalosti byla dosti ovlivňována jeho emočním stavem. Vzhledem k tomu, že se Šimon v prvním ročníku intenzivně pokoušel neúspěšně navázat návštěvní kontakt s matkou, nebyl schopen ukončit první ročník úspěšně. Nicméně pracovníci ocenili Šimonovu snahu, přihlédli společně se zaměstnanci školského vzdělávacího střediska ke všem okolnostem a nechali Šimona ročník opakovat a on ho tak s ročním zpožděním úspěšně zakončil.

6.7 Skupinový terapeutický program

V roce 2014 byl Šimon zařazen do standardizovaného terapeutického programu TP JUNIOR 21, který je koncipován jako terapeuticko-edukační.

Cílem tohoto programu je vytvořit podmínky pro kompenzaci disharmonického a patologického vývoje odsouzených mladistvých za využití pedagogických a psychoterapeutických prostředků tak, aby výsledný efekt působení pomohl mladistvým odsouzeným v lepším a efektivnějším zapojení do společenského života po propuštění z VTOOS.¹¹⁶

Obsah je zaměřen na osobnostní růst mladistvých odsouzených, jejichž osobnost vykazuje disharmonický vývoj a jsou u nich patrné nedostatky v jejich psychosociální vyzrálosti. Cílovou skupinou jsou mladiství odsouzení, kteří vykazují v projevech svého chování agresivitu při zvládání nejrůznějších sociálních situací.

Do terapeutického programu bylo současně se Šimonem zařazeno další pět mladistvých, jejichž charakter spáchaného trestného činu a chování v kolektivu se v určitých bodech shodovaly se situací a projevy Šimona.

Při pracovních činnostech, které měl kompletně na starosti Šimonův vychovatel, se Šimon projevoval spíše aktivně. Vychovatel si uvědomoval, jak se on sám pro tyto mladistvé osoby postupně stává vzorem, ke kterému by mohly vzhlížet. Nepokoušel se o dokonalé jednání, ale snažil se pro ně být co nejvíce autentický. Dá se říci, že ve vychovateli tito mladí delikventi hledají „otce“, jenž jim bude nejen vzorem, ale hlavně člověkem, který je bude podporovat.

Z výsledků terapeutické práce, kterou zajišťoval vychovatel, terapeut a speciální pedagog jsem se dozvěděla, že Šimon pracoval velice dobře a intenzivně. V průběhu času se ukázal rozsah Šimonova zranění pramenící z velmi komplikovaného soužití biologických rodičů, v němž se jeho vlastní otec projevoval velmi agresivně. Nepodnětné prostředí, šikana a posměšky ve škole – to vše vedlo k citovému zanedbání a pocitům nedostatečného zakotvení v rodině, ve škole a v životě vůbec. Během terapeutické části se Šimon od ostatních odlišoval především schopností hlubší sebereflexe, s čímž se u této cílové skupiny moc často nesetkáváme.

¹¹⁶ Rozhovor s Mgr. Lucií Vohradníkovou, speciální pedagožkou mladistvých ve Věznici Pardubice.

6.8 Individuální terapeutický program

Díky skupinovému terapeutickému programu byl Šimon ochoten podstoupit intenzivní individuální terapeutický program se speciální pedagožkou, který se konal hodinu týdně a trval zhruba půl roku. V současné době dochází Šimon na terapii jedenkrát za měsíc.

Dle vyhodnocení individuální terapie Šimon zpracovával především zážitky z minulosti, které mu způsobovaly vnitřní napětí, jež velice často vyústilo v agresi. Následně díky terapii došlo k posílení jeho sebedůvěry a k pozitivnímu posunu v oblasti přijetí sebe samého. Ke speciální pedagožce navázal dobrý vztah a celkově se zklidnil.

Šimonův vychovatel si uvědomuje, jak moc Šimon jeho, speciální pedagožku a též vychovatele terapeuta potřebuje. Na druhou stranu však ví, že Šimon už ostatní tzv. přerostl, a to jak duševně, tak fyzicky. S ohledem na tyto kladné odstavce je těžké říci, že zrovna on se podílel na šikaně slabších jedinců tohoto oddělení a tím ve svém chování opakovaně selhává. Po těchto jednáních měl být Šimon přesunut do jiné věznice, kde jsou umístěni mladiství odsouzení. Speciální pedagožka tomuto přesunu však zabránila. Trvala na dokončení vzdělání a ponechání ho mezi pracovníky, kteří již vědí, jak s tímto typem rozporuplného člověka naložit.

6.9 Šimonova současná situace

Šimon tento rok končí druhý ročník odborného učiliště. Zaměstnanci školského střediska je hodnocen jak kladně, tak záporně. Je schopen uznat autoritu, která se chová autenticky a je ochotna ho přijmout. Nicméně vynucenou autoritu akceptuje pouze po pedagogické stránce. Šimon je schopen navázat vztah a projevit tak pracovníkům důvěru.

Pokud budeme brát věci s nadhledem, dá se říci, že dokončí odborné učiliště a bude vyučen v oboru kuchař. Prohloubil svou schopnost sebereflexe a je schopen své jednání z části ovládat anebo zvolit jiné způsoby. Neustále však v zátěžových situacích selhává. Šimon není v pravidelném kontaktu se svou rodinou a neví tak, co ho doma čeká.

Otázkou tedy je, zda má toto vše úsilí smysl. Dokáže udržet změny ve svém myšlení a chování po návratu domů, kde ani jeden z rodičů nemá vytvořeny pracovní návyky? Bude ho matka podporovat, aby vedl řádný život, když mu nedokázala být oporou ani po dobu, co byl ve věznici? Dokáže odolat návratu do společnosti, která páchá trestnou činností?

Na otázku „Proč je Šimon stále na oddělení pro mladistvé“, i přesto, že už dávno patří na oddělení mezi dospělé odsouzené, vychovatel odpověděl, že je nutné, aby Šimon dokončil odborné vzdělání v „klidnějším“ prostředí a byl mezi pracovníky, na které je zvyklý.

Dle závěrů vychovatele a speciální pedagožky dokáže Šimon zpětně reflektovat své nevhodné chování a učí se svobodně do konfliktů nevstupovat. Učí se nezaměřovat jednotlivé poklesky za absolutní životní selhání. Dle jeho slov si je vědom toho, že se změnil, avšak neví, zda se dokáže zapojit do běžného života, pokud nebude cítit oporu matky. Rád by pracoval jako kuchař, ale bojí se odlišnosti od ostatních členů rodiny.

6.10 Vyhodnocení provedené kazuistiky

Závěrem si dovoluji říci, že Šimon je ukázkou toho, s čím vším se musí pracovníci instituce tohoto typu vyrovnávat. V takto psychicky náročném zaměstnání je nejdůležitější vzájemná komunikace. Nikdo z nás se pravděpodobně nikdy nedozví, jaký Šimon povede budoucí život, pokud tedy opět neskončí v našem zařízení. Můžeme jen doufat, že vše, co do něho vložili zaměstnanci tohoto oddělení, nějakým způsobem zužitkuje a jeho život bude odlišný ve srovnání se způsobem jeho života v době před pobytem ve Věznici Pardubice.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zaměřeni se na jeden konkrétní případ vězněné mladistvé osoby. K dosažení určeného cíle bylo nutné vybrat jednu mladistvou odsouzenou osobu, která by byla ochotna spolupracovat. Na základě rozhovorů s vybraným odsouzeným a zaměstnanci věznice, a dále podrobným studiem rozhodnutí soudů, byla vypracována kazuistika, což zjednodušeně znamená rozbor osoby. V důsledku toho byly hledány faktory, které zapříčinily vznik delikvence u zkoumané osoby. Dle mého názoru bylo a stále je hlavním faktorem ovlivňující psychickou stránku odsouzeného především nestabilní rodinné zázemí.

Delikvence mladých osob byla nesčetněkrát, od počátků trestního práva, novelizována, avšak nelze přesně říci, kdy páchání trestné činnosti kleslo či se naopak zvýšilo. Hlavní otázkou tedy zůstává, co skutečně vede mladé lidi, v některých případech dokonce i děti k tomu, aby konali trestnou činností? Může na to mít vliv skutečnost, že „sklouznou“ ke špatné skupině kamarádů či to, že se jim rodiče dostatečně nevěnují? Existuje mnoho faktorů od biologických až po sociální, kam mimo jiné řadíme právě rodinné prostředí. Jak bylo již výše zmíněno, dle mého subjektivního názoru je hlavní příčinou zmíněný faktor rodinného prostředí, což se netýká pouze tohoto zkoumaného případu, ale většiny dětí. Rozsáhlá dětská populace je vlastními rodiči nedoceňována či v mnoha případech bohužel i týraná. Toto se velice odrazí na psychice dítěte a může tak vést až k násilným sklonům. Tím, že rodina dítěte týrá či příliš fyzicky trestá, bezprostředně vede k tomu, aby mělo v budoucnu stejné sklony, ve kterých bylo vychovááno.

Studium této oblasti a následné vypracování této práce pro mne bylo velkým přínosem zejména po stránce pracovní, ale také po stránce historické. Toto téma má velmi širokou možnost využití a je vhodné pro další bádání neboť se neustále vyvíjí a mění.

RESUMÉ

This bachelor work was mainly tasked as far as fully as possible to disassemble the amendment of the legislation governing the consequences of the criminal actions of young people sometimes even children.

The aim of this work was interview with youthful prisoner by choice. Next with the personals from the Prison of Pardubice who are involved into the educational activities and mainly determining what leads young people to commit a crime. In my running research and subjective opinion is the predecessor of the criminal actions that choosed young deliquent mainly bad family hinterland.

This thesis has shown a general criminal law since 17th century and after that we have come to 18th, 19th and until 20th century. In the second chapture there was analyzed the beginning of the young deliquent. There was mentioned history of penitentiary in the Habsburk's monarchy then in the Czechoslovak republic untill the recovery of republic. For example there were mentioned two criminal institute. Firstly, there were described history of criminal institute of Mikulov. Secondly, there were mentioned The first women criminal institute in Řepy near Praque. Last but not least we are in the 21th century is nessessary to mentioned current form of the prison system.

Due to the continuous development of this area is in my opinion suitable for further research.

POUŽITÉ PRAMENY

Rozhovor s Bc. Josefem Sedlákem, vychovatelem mladistvých odsouzených ve Věznici Pardubice.

Rozhovor s Mgr. Lucií Vohradníkovou, speciální pedagožkou Věznice Pardubice.

Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1971, s. 160–163.

Statistická ročenka kriminality. Generální prokuratura ČSSR, Praha 1981, s. 200–203.

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů jej měnících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 65/1956 Sb., zákon o prokuratuře, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých zákonů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

POUŽITÁ LITERATURA A STUDIE

1. LITERATURA

BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých politických vězňů*. Praha, Vyšehrad 2008. ISBN 978-80-7021-938-6.

BÁRTÍK, František – VOJTĚCH, Jaroslav. *Vzpomínky chovance Jaroslava Vojtěcha a historie táborů nucené práce*. Vyd. 1. Praha. 2014. s. 54. ISBN 978-80-200-2328-5.

DUŠEK, Radim - MACKOVÁ, Marie. *Osudy politických vězňů 1948-1989*. Ústí nad Orlicí. SOKA ÚnO 1996. ISBN 80-902082-0-7.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka Publishers, Knižní klub, 1999. ISBN 80-86182-68-1.

FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v Pardubicích 16. - 18. století*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011. ISBN 978-80-7405-120-3.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. vyd.5. Plzeň, 2009. s. 128. ISBN 978-80-7380-233-2.

HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

KALÁBOVÁ, Květoslava - KALÁB, Vladimír. *Historie zemské donucovací pracovny a věznice pro ženy v Pardubicích*. Praha, Vězeňská služba 2006. ISBN 80-239-7661-3.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

MALÝ, Karel. *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3269-8.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. vyd. 2, Praha, Grada 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich - MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. vyd. 2., Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal – SPIRIG, Harald. – HAVLÍČKOVÁ, Miroslava. ed. *Vězeňství a nelegální drogy: sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. Monografie (Úřad vlády České republiky), no. 2. ISBN 80-86734-03-X.

PETROŠ, Ondřej (ed.). *Poziční dokument o drogách, věznicích a harmreduction*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2006. ISBN 80-86734-76-5.

URFUS, Valentin. *Císař Josef I., nekorunovaný Habsburk na českém trůně*. Praha 2004, s. 112. ISBN 80-7277-211-2

VANDOME, Nick. *Encyklopedie zločinu*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0415-5.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a Československu*. Brno 2004. ISBN 80-210-3506-4.

VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy a nactiutrhaní: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha 2006, s. 51. ISBN 80-86861-51-1.

2. STUDIE A ČLÁNKY

KLABOUC, Jiří. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*, Česká akademie věd, 1958, s. 168.

KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Utváření vězeňského systému. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 6.

KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Moderní základy vězeňství. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 7.

KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Rasová msta německého nacionálního socialismu In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 8.

KÝR, Aleš – TOMÁŠEK, Václav. Třídní msta podle sovětského vzoru. In: *Historická Penologie*. Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2010, roč. 2003. č. 1, s. 8.

STUPECKÝ, Josef. O českých překladech pořízených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního. *Časopis Musea království českého*, 1903, ročník LXXVII. s. 33.

ŠOLLE, Václav. Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích. In: *Sborník archivních prací*. Praha: archivní správa ministerstva vnitra, 1962, Roč. 12. č. (1), s. 87-142. ISSN 0036-5246.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

Akademie Vězeňské služby. [online]. 2008. [cit. 2017-03-03]. Dostupné z:
<http://www.akademievs.cz/>

Dobrodružství s omladinou. [online]. 2013. [cit. 2017-03-05]. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/>

Trestnice pro ženy Řepy. [online]. 2011. [cit. 2017-02-15]. Dostupné z:
<http://www.domovrepy.cz/>

Vězeňská služba České republiky [online]. 2010 [cit. 2016-08-08]. Dostupné z:
<http://www.vscr.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů jej měnících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Příloha č. 2 – Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Příloha č. 3 - Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Příloha č. 4 - Organizační struktura VS ČR Dostupné z: <http://www.vscr.cz/>

117/1852 ř.z.

Zákon

ze dne 27. května 1852

o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

Abychom těm zemím korunním říše Naší, v kterých potud má platnost zákon trestní o zločinech a těžkých policejních přestupcích, vydaný dne 3. září 1803, i s výklady, změnami a dodatky, jež pozdějšími zákony k němu přičiněny jsou, podali snadný a bezpečný přehled nynějšího práva trestního; ostatním pak zemím korunním, v nichž, co se týče práva trestního, dílem jenom nejisté právní zvyklosti a neurčité zákony platí, a kde k ochraně práv veřejných i soukromých v mnohých příčinách potřebí jest nových předpisů trestních, abychom poskytli dobrodlní ochrany dostatečné zákonem, jakož i pevného a bezpečného trestního práva; dali jsme poříditi nové vydání svrchu řečeného zákoníka trestního ze 3. září 1803, vloživše v ně všeliké změny pozdějšími zákony způsobené, a rozmnoživše je několika novými ustanoveními.

Rozhodnuvše pak již v zásadách pro organické zákonodárství říše, stanovených Našimi usneseními z 31. prosince 1851, že zákon trestní v celé říši v působnost uveden býti má, nařizujeme, slyševše Naše ministry a vyslyševše Naši radu říšskou, takto:

Čl.I.

Počínajíc ode dne 1. září 1852, má jak v těch zemích korunních, v kterých potud měl právní moc zákoník trestní vydaný dne 3. září 1803, tak i v království Uherském, Chorvatském, Slavonském spolu s Přímořím Chorvatským, ve velkoknížectví Sedmihradském, vojvodství Srbském, banátě Temešském a ve velkovojevodství Krakovském vejíti v působnost následující zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích jakožto jediný předpis o trestání činů v něm jmenovaných a od téhož dne zbavují se platnosti všechny zákony, nařízení a zvyklosti, které co do věci tohoto zákona trestního v některé části říše Naší potud působily, vyjímajíc toliko zvláštní zákony trestní, dané pro vojsko a pro Hranice vojenské.

Čl.II. Od téhož dne počínajíc, má tento zákon trestní, co se týče činů trestných, za zločiny, přečiny nebo přestupky v něm prohlášených, pravidlem býti i tehda, když se jich někdo dopustí tiskopisy. Kromě toho mají soudcové trestní při uložení jim posuzování činů trestných, jichž se někdo dopustí tiskopisy, šetřiti ustanovení obsažených ve vydaném od Nás řádu tiskovém. Od svrchu jmenovaného dne nemají se tedy činy trestné, jichž se někdo dopustí obsahem tiskopisů pokládati za zvláštní přečiny tiskové, a mají ihned v oněch zemích korunních, v nichž potud platil zákon proti zneužívání tisku vydaný dne 13. března 1849, všeliká vztahující se k tomu ustanovení trestní zákona tohoto pozbyti působnosti.

Kde se v tomto zákoně trestním užívá slov "tiskopisy" nebo "díla tisková", rozuměti se tím mají nejen věci tištěné, nýbrž i plody ducha a výtvarného umění (díla literární a umělecká) rozmnožené kamenotiskem, kovotiskem nebo dřevotiskem, ražením, odléváním, nebo jakýmikoliv jinými prostředky mechanickými a chemickými.

48/1931 Sb.

Zákon

ze dne 11. března 1931

o trestním soudnictví nad mládeží

Změna: 68/1935 Sb.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Hlava první

O trestání mládeže

Nedospělí

§ 1

(1) Osoby, které v době spáchaného činu nedovršily čtrnáctého roku svého věku (nedospělí), nejsou odpovědné podle trestních zákonů.

(2) Dopustí-li se nedospělý činu jinak trestného, učiní poručenský soud (§ 54) výchovná nebo léčebná opatření, jichž vidí potřebu. Před rozhodnutím může si vyžádat odborný posudek, zejména z hlediska pedagogického nebo lékařského. Zvláště může soud:

nedospělého pokárat, nikoliv však tělesně, nebo zůstatit jeho potrestání rodině nebo škole,
nařídít, aby nedospělý byl umístěn v jiné rodině neb aby byl dán do léčebného nebo jiného vhodného ústavu,
nařídít ochranný dozor neb ochrannou výchovu (§ 11 a 12), jeví-li se to nezbytným k zamezení hrozícího zpustnutí nebo k nápravě nedospělého.

(3) Dopustí-li se nedospělý starší než dvanáct let činu, na který zákon stanoví trest smrti nebo doživotní ztráty svobody, nařídí poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně neb umístění v léčebném ústavě.

(4) Kromě toho může poručenský soud udělit napomenutí osobám, kterým náleží pečovat o nedospělého.

(5) Jsou-li tu podmínky uvedené pro jednotlivá opatření podle odstavce (2) a (4), může poručenský soud nařídít takové opatření také, přesvědčí-li se z jakéhokoliv podnětu, že je toho zapotřebí na prospěch ohroženého nedospělého.

Mladiství

§ 2

(1) Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctého roku svého věku (mladiství), jsou, ačli tento zákon nestanoví odchylek, trestné podle zákonů trestních.

(2) Mladistvý není však trestný také, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.

Trestné činy mladistvých

§ 3

(1) Trestný čin spáchaný ve věku mladistvém nazývá se proviněním.

(2) Závisí-li příslušnost soudní neb užití jiných ustanovení zákonných na rozlišení zločinů, přečinů a přestupků, rozhoduje označení činu v zákonech trestních.

Výrok zprošťující

§ 4

(1) Byl-li mladistvý zproštěn a jsou-li tu podmínky některého opatření uvedeného v § 1, odst. (2) a (4), může, a je-li tu podmínka uvedená v § 1, odst. (3), má poručenský soud učinit takové opatření. Totéž platí, bylo-li trestní řízení zastaveno aneb od stíhání upuštěno, anebo přesvědčí-li se soud z jakéhokoliv podnětu, že je takového opatření zapotřebí na prospěch ohroženého mladistvého.

86/1950 Sb.

TRESTNÍ ZÁKON

ze dne 12. července 1950.

Změna: 63/1956 Sb.

Změna: 68/1957 Sb.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

OBEČNÁ ČÁST.

HLAVA PRVÁ.

Účel trestního zákona.

§ 1

Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. Prostředky k dosažení tohoto účelu jsou pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.

HLAVA DRUHÁ.

Základy trestní odpovědnosti.

§ 2

Trestný čin.

Trestným činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.

Zavinění

§ 3

(1) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn úmyslně, jestliže pachatel

- a) chtěl jej způsobit, nebo
- b) věděl, že jej může způsobit, a pro případ, že jej způsobí, byl s tím srozuměn.

(2) Výsledek uvedený v zákoně je zaviněn z nedbalosti, jestliže pachatel

- a) věděl, že jej může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že jej nezpůsobí, nebo
- b) nevěděl, že jej může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl.

§ 4

(1) Nestanoví-li zákon výslovně, že zavinění z nedbalosti je trestné, vyžaduje se k trestnosti úmyslné zavinění.

(2) K okolnostem, které podmiňují použití vyšší trestní sazby, se však přihlédne,

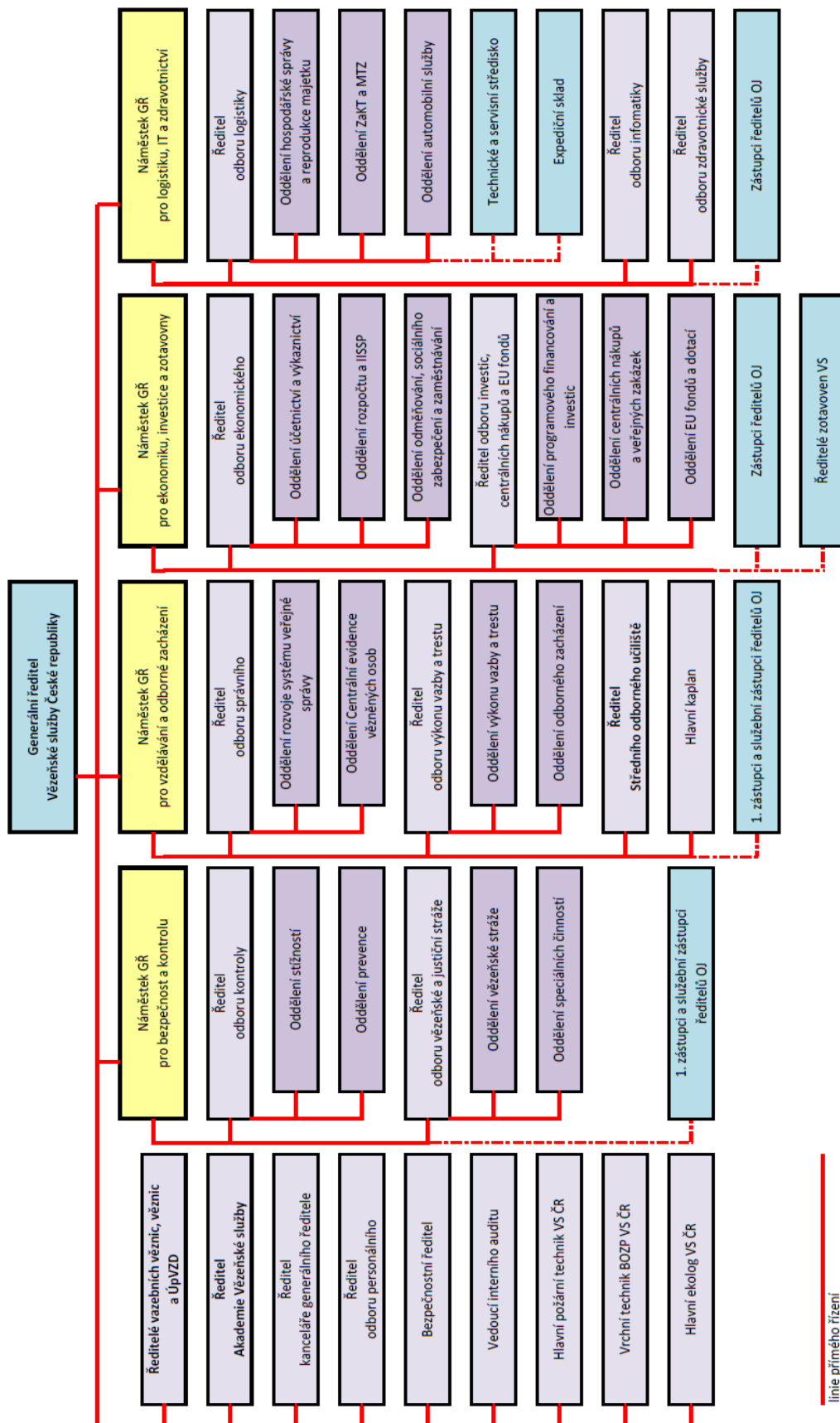
a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné,

b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět mohl, vyjímaje případy, že zákon vyžaduje i zde, aby o ní pachatel věděl.

§ 5

Pokus.

(1) Jednání pro společnost nebezpečné, jehož se pachatel dopustil v úmyslu způsobit výsledek uvedený v zákoně, je pokusem trestného činu, jestliže tento výsledek nenastane.

linie přímého řízení

linie metodického řízení a kontroly